

**Švietimo ir mokslo ministrės pranešimas
„Geresnis mokinių mokymasis – esminis švietimo
sistemos prioritetas“
konferencijoje „Ką turime daryti kitaip“**

LEU, 2015 m. rugpjūčio 26 d.

Ižanga

Gerbiamoji Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininke, Seimo Švietimo, kultūros ir mokslo komiteto Pirmininke, Seimo nariai, savivaldybių Vadovai, Tėvai, Mokiniai, Svečiai ir Viešnios, mieli Kolegos,

Sveiki susirinkę į kasmetinę švietimo konferenciją pasitikti ateinančių mokslo metų!

Dėkoju visiems susirinkusiems, kad savo dalyvavimu rodote dėmesį ir pagarbą švietimui.

Prieš mokslo metų pradžią visuomet permąstau, ką man iš esmės reiškia mokykla, švietimas apskritai. Kasmet laikiu artėjančio rudens, kai kol kas tuščiuose ir nebyliuose mokyklų languose vėl matysiu mūsų jaunąją kartą. Mokyklos netrukus atgaus savo dvasią, šurmuliuos susirūpinę mokytojai, klegės per vasarą paaugę ir išgražėję mokiniai. Mokykloje vėl vyks didžiosios branduolinės reakcijos – vis labiau plėsis besimokančiųjų akiratis.

Tvirtai tikiu, kad švietimas yra svarbiausia ir esmingiausia mūsų bendruomenės veikla, nes ji renčia pamatus mūsų šaliai. Be pilietiškai brandžių, išsilavinusių ir iniciatyvių žmonių nebus nieko – nei aukštos ekonomikos, nei krašto gynybos, nei darnaus gyvenimo ir noro jį kurti Lietuvoje.

Todėl labai norėčiau, kad šiais mokslo metais švietimo bendruomenėje būtų kuo daugiau reikšmingų pokalbių, kad kiekvienu atveju ieškotume permąstyto bendro sutarimo siekiant geresnio mokymosi.

Kodėl ši konferencija, kaip svarbiausias Respublikos švietimo darbuotojų mokslų metų renginys, skirta švietimo kokybei, mokinių mokymosi kokybei?

Pasakysiu paprastai: nė vienas nenorime prastos medicinos, duobėtų kelių, abejingo, kartais net brutalaus elgesio piliečius aptarnaujančiose kontorose. Taip pat pagrįstai visuomenė nenori ir nekokybiško švietimo. Nesirūpindami švietimo kokybe, išsižadame savo ateities, nededame pagrindo valstybės brandai.

Švietimo rezultatas ateina greitai, reikia kantriai, nuosekliai dirbti. Švietimas – sunki užduotis, per visą Nepriklausomybės laikotarpį dėmesys ne kartą buvo nukrypęs nuo esminio tikslo prie iki galo neužbaigtų arba nepakankamai pagrįstų darbų (pavyzdžiui, karjeros specialistų pareigybės įdiegimas; bendrojo ir išplėstinio kurso baigimo rezultatų tikrinimas valstybiniu egzaminu, adaptuotos programos pasekmės norinčiam toliau mokytis suaugusiajam). Suprantu, kad kliūtys negali būti panaikintos iškart, vienu mostu. Tačiau turime daug tyrimų išvadų, duomenų apie švietimo būklę, iš jų galima spręsti, kaip padaryti geriau. Pradėjusi dirbti ministre, paklausiau ministerijos skyrių ir pavaldžių institucijų darbuotojų, kaip atsižvelgiama į švietimo, mokyklų, mokinių vertinimo išvadas, kas daroma, kad kokybė pagerėtų. Manau, tai prasmingas klausimas ir savivaldybėse, mokyklose! Švietimas, turbūt vienintelis sektorius šalyje, turi itin gerai ekspertų vertinamas strategijas, tačiau stokota strateginio valdymo, nuosekliai nesilaikyta strateginių tikslų. Bėgame neužbaigę darbų, nepasiekę reikšmingų rezultatų. Ir štai pasekmė – pasaulio švietimo raidą atitinkančios kokybės nėra.

Darykime viską, kad būtų nuosekliai rūpinamasi svarbiausios Lietuvos švietimo reformos pradininkės prof. Meilės Lukšienės nubrėžta švietimo pertvarkos kryptimi („švietimo sistema grindžiama Europos kultūros vertybėmis: asmens nelygstamos vertės, artimo meilės, prigimtinės žmonių lygybės, sąžinės laisvės, tolerancijos, demokratiškos visuomenės santykių teigimu“), nenukrypstant tik į vieną sritį (pavyzdžiui, aukštąjį mokslą ar profesinį mokymą), bet dirbama tobulinant visą sistemą. Pradėti rūpintis nuo mažiausių, kaip didžiausios pridėtinės vertės, tvarumo ir tęstinumo žmogiškąja investicija – ikimokykliniu ir priešmokykliniu ugdymu.

Mūsų, švietimo sistemos politikų ir administratorių, **svarbiausias uždavinys – gerinti švietimo kokybę**. Tam turime reikiamas teises prielaidas: Valstybės pažangos strategiją „Lietuva 2030“, Valstybinę švietimo 2013–2022 metų strategiją, bendrą Europos Sąjungos augimo strategiją „Europa 2020“. Šiuose dokumentuose išskeltiems tikslams įgyvendinti gaunami finansiniai ištekliai (visų pirma ES struktūrinių fondų pinigai). Turime iki šiol mums reikšmingą ir vertingą Meilės Lukšienės su bendraminčiais rengtą Lietuvos švietimo koncepciją, mūsų švietimo reformos filosofiją, vertybinį pagrindą ir įgyvendinimo kryptį. Kasmet nacionaliniu lygiu keliami švietimo ir mokslo ministro prioritetai, tvirtinami Ministro Pirmininko. Esu įsitikinusi, kad kiekvienai savivaldybei ir mokyklai svarbu turėti mokslo metų ar kalendorinių metų prioritetus, juos įgyvendinti ir paskui įvertinti pagal užsibrėžtus rodiklius. Raginčiau savivaldybes dirbti su mokyklų vadovais, bendruomenėmis dėl mokyklos veiklos prioritetų (kad ir metams ar dvejiems), kelti konkrečiai mokyklai uždavinius, orientuotus į mokinių pasiekimų gerinimą. Yra Geros mokyklos koncepcijos projektas. Esti nuomonių, kad galbūt reikėtų ir geros švietimo sistemos koncepcijos. Turime diskutuoti su įvairiomis visuomenės grupėmis, kiek ir kokių strateginių konceptualiųjų dokumentų mums reikia. Vis dėlto svarbiausia juos įgyvendinti, kad teiginiai taptų švietimo gyvenimu.

Švietimo sistema didelė ir įvairialypė. Palyginti su gyventojų skaičiumi, švietimo institucijų turime daugiau nei Europos Sąjungoje. Tai daro švietimą Lietuvoje prieinamą (tik didžiuosiuose miestuose ir savivaldybėse trūksta ikimokyklinio ugdymo įstaigų). Lietuvos švietimas turi profesionaliai įgyvendinamų ir rezultatų duodančių iniciatyvų, europinio, drįsčiau teigti, pasaulinio lygio mokytojų, ikimokyklinio ugdymo, specialiųjų pedagogų, mokyklų vadovų, neformaliojo ugdymo pedagogų, socialinių darbuotojų, psichologų, mokyklų. Mūsų mokiniai tarptautinėse olimpiadose, konkursuose laimi medalius, mokyklose būna gražių pilietinių renginių. Tačiau palyginti su kitomis pasaulio ar Europos Sąjungos šalimis, Lietuvos mokinių pasiekimai vidutiniški. Nors turime daug ugdymo įstaigų, tačiau jų įvairovė maža, trūksta galimybių kiekvienam mokiniui rasti geriausią, jo poreikius atitinkančią aplinką. Nėra patenkinti nei tėvai, nei mokiniai. Ir pedagogai nėra tikrai patenkinti savo darbu. Taigi sistema nėra iki galo subalansuota, visavertė.

Švietimas atlieka ir daugybę socialinių funkcijų: ne tik ugdymo (mokymo, auklėjimo, lavinimo), bet ir socialinės atskirties mažinimo, pilietinio gyvenimo, tradicijų ir papročių išlaikymo, kultūros kūrimo, bendradarbiavimo, sveikatos stiprinimo. Tai savaime suprantama, nes švietimo pertvarkos susijusios su visumine žmogaus ir visuomenės samprata, demokratijos vertybėmis.

Paanalizuokime, kokį rezultatą turime ir į ką šiais mokslo metais turėtume kreipti itin daug dėmesio, dirbti nuosekliai ir sutelktai, kokie šių mokslo metų **prioritetai**.

Svarbiausios šių mokslo metų darbų kryptys

Lietuvos Respublikos Vyriausybė šiais mokslo metais toliau didins priešmokyklinio, bendrojo ugdymo ir profesinio mokymo kokybę ir prieinamumą. Rengiamės **privalomam priešmokykliniam ugdymui**. Išmėginami **klasės krepšėlių**, stengsimės išsaugoti mokyklas, kuriose vis mažėja mokinių. Mūsų valstybės pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ nurodomas

tikslas – pasiekti, kad 2030 m. Lietuvos visuomenė pasižymėtų **aukštu solidarumu**. Todėl Vyriausybė užsibrėžusi **stiprinti lietuvių kalbos ir literatūros mokymą** visose Lietuvos mokyklose – ir lietuvių, ir kitų tautinių bendrijų. Vyriausybė šiais metais taip pat deda pastangas, kad **profesinis mokymas taptų dar prieinamesnis ir lankstesnis**, ypač ne kvalifikuotiems darbuotojams ir asmenims, tobulinantiems turimą kvalifikaciją, todėl bus pradedamas įgyvendinti modulinis profesinis mokymas. Toliau bus **plečiama vaikų neformaliojo švietimo įvairovė**, Lietuvos Respublikos Vyriausybė nuo kitų metų tam dar labiau didins finansavimą. Sieksime **mažinti mokinių skaičių specialiojo ugdymo ir socializacijos įstaigose**, netrukus šios įstaigos bus pertvarkomos. Dar vienas itin svarbus ateinančių metų prioritetas – skatinti, kad **mokytojų bendruomenė pasiektų aukštą profesionalumą**. Šiais mokslo metais tęsime išeitinių išmokytojų norintiems pasitraukti iš darbo pensinio amžiaus pedagogams mokėjimą, toliau derėsime dėl mokytojų atlyginimo didinimo, sieksime pritraukti jaunų ir išlaikyti geriausius ir nuolat tobulėjančius mokytojus.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės metų prioritetai jau yra žinomi, todėl noriu išsamiau aptarti, į ką kreipčiau dėmesį juos įgyvendinant.

Šį rugsėjį naujus mokslo metus pradeda 330 tūkst. bendrojo ugdymo mokyklų mokinių, t. y. apie 15 tūkst. mažiau nei praėjusiais metais, 118 tūkst. ikimokyklinio ugdymo auklėtinių (4,5 tūkst. daugiau nei praėjusiais metais), 97 tūkst. neformaliojo švietimo ugdytinių (3 tūkst. daugiau nei praėjusiais metais), 47 tūkst. profesinio mokymo įstaigų mokinių (500 daugiau nei praėjusiais metais), 135 tūkst. studentų (5 tūkst. mažiau nei praėjusiais metais). Jie mokysis 1 200 bendrojo ugdymo mokyklų, 75 profesinio mokymo įstaigose, 715 ikimokyklinių įstaigų, 46 aukštosiose mokyklose (24 universitetuose ir 22 kolegijose). Šiais mokslo metais bus atidaryta 13 sektoriinių praktinio mokymo centrų, kuriuose mokiniai praktiškai mokysis dirbti – iš viso Lietuvoje tokių centrų metų pabaigoje bus 41.

Rugsėjo 1 d. turėjome baigti vidurinių mokyklų struktūrinę pertvarką, tačiau Seimas priėmė sprendimą pratęsti vidurinės mokyklos tipo galiojimą iki 2017 m. rugsėjo 1 d. Todėl turime dar labiau sutelkti dėmesį į ugdymo kokybę – visos mokyklos, nepriklausomai nuo vietovės ir mokyklos tipo, turi teikti mokiniui kuo aukštesnės kokybės išsilavinimą. Galų gale privalome pasiekti, kad išnyktų fiktyvus gyvenamosios vietos deklaravimas siekiant, kad mokinyms patektų į tėvų geidžiamą mokyklą. Būtina stiprinti mažakomplektes kaimo pradines ir pagrindines mokyklas ir ugdymo skyrius, pertvarkyti juos į daugiafunkčius centrus, vykdančius ne tik švietimo, bet ir kaimo bendruomenėms reikalingas socialines kultūrinės ir kitas funkcijas.

Kiekvieną švietimo sistemos dalį paanalizuosiu smulkiau, bandysiu brėžti svarbiausias veiklos kryptis kviesdama į talką numatytiems prioritetams įgyvendinti.

Bendradarbiavimas – būdas siekti geresnio mokinių mokymosi

Džiaugiuosi, kad šioje švietimo žmonėms svarbioje konferencijoje pirmą kartą dalyvauja ir tėvų, ir mokinių atstovai, akcijos „Moksleiviai – į Vyriausybę“ dalyviai. Taip pat dalyvauja mokytojų asociacijų atstovai, politikai, švietimo administratoriai, socialiniai partneriai. Bendradarbiaujant su visomis suinteresuotųjų grupėmis, įsiklausant vieniems į kitus galima pasiekti geresnę ugdymo kokybę. Linkiu, kad tokie polilogai vyktų ir mokyklose. Šiuos mokslo metus Švietimo ir mokslo ministerija skelbia **mokyklos bendruomenės metais**.

Smagu, kai klausimus sklandžiai sprendžiame su kitomis ministerijomis, Vyriausybe, Seimu, nevyriausybiniomis organizacijomis, socialiniais partneriais, tada laimime visi (pavyzdžiui, ką tik kartu su teisingumo ministru pasirašėme Teisinio švietimo programą). Kaip geros institucijų bendradarbiavimo praktikos pavyzdį noriu paminėti Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Sveikatos apsaugos ministerijos, Vidaus reikalų ministerijos, Teisingumo ministerijos, Kalėjimų departamento, Lietuvos savivaldybių asociacijos, Vaikų teisių apsaugos kontrolieriaus tarnybos ir

nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimą rengiant „Kompleksiškai teikiamos pagalbos, specialiojo ugdymo mokyklų / centrų ir vaikų socializacijos centrų veiklos kokybės gerinimo 2015–2017 metų tarpinstitucinį veiklos planą“. Raginu kryptingiau veikti bendradarbiaujant su visomis mokyklos bendruomenės grupėmis visais klausimais. Sukluskime! Ir mokiniai, ir tėvai geriausiai vertina mokyklos veiklas, susijusias su neformaliuoju švietimu, su mokyklos tradicijų palaikymu, gerais renginiais mokykloje, prasčiausiai – tėvų įtraukimą į mokyklos veiklą, tėvų pedagoginį švietimą. Tyrimai rodo reikšmingą tėvų į(si)traukimo ir mokinių pasiekimų ryšį. Tėvų įsitraukimas glaudžiai susijęs ne tik su mokymosi pasiekimais, bet ir su mokinių daroma pažanga. Tėvų apklausos duomenimis, apie pusę tėvų (48 proc.) kasdien arba beveik kasdien kalbasi su savo vaiku apie tai, kaip jam sekasi mokykloje. Su mokytojais dauguma tėvų (39 proc.) bendrauja tik kartą per trimestrą ar pusmetį, kartą per mėnesį ir dažniau – tik 16 proc. Penktadalis tėvų norėtų būti aktyvesni mokyklos veikloje: juos tereikia paskatinti, pakviesti.

Neturime neigti, kad dalis tėvų sunkiai randa dialogą su mokykla. Šiai daliai tėvų mokykla turi padėti suvokti svarbią tėvų paskirtį ir nuosekliai bendradarbiauti, ypač su tais tėvais, kurių vaikai mokosi pagal pradinio ir pagrindinio ugdymo programas. Mokyklos turėtų konsultuoti tėvus ir skatinti sukurti mokiniams tinkamą edukacinę aplinką namuose, savo pagrįstais lūkesčiais motyvuoti vaiką mokytis, padėti vaikui mokytis namuose. Mokykla turėtų vaidinti svarbų vaidmenį įtikinant tėvus, kad vaikams būtina sudaryti galimybes dalyvauti neformaliojo švietimo veiklose.

Kas svarbiausia kiekvienai iš suinteresuotųjų grupių, nuo ko priklauso aukščiausia kokybė, kas aktualu šiandienos mokiniui – visa to turime siekti drauge. Juk vaiką ugdo ne tik mokykla. **Nepamirškime tėvų.** Mokykla gali sukurti nuostabiausias sąlygas mokytis, tačiau vaikui būtinas tėvų palaikymas, padrašinimas ir rūpinimasis. Mokykla gali įgyvendinti sėkmingas prevencijos programas, tačiau jei grįžęs namo vaikas žeminamas ar net mušamas – koks bus rezultatas? Kokio elgesio modelio išmoks toks vaikas ir kaip jis jausis? Todėl drąsiai kvieskime į mokyklą tėvus. Ne tik tada, kai kyla problema. Kvieskime bendradarbiauti, draugauti. Kartu kurkime patrauklesnes ir veiksmingesnes bendradarbiavimo formas. Tėvai turėtų būti įtraukiami priimant sprendimus, susijusius su mokykloje įgyvendinamomis priemonėmis ugdymo(si) kokybei gerinti. Nepaprastai svarbu, kad mokinių tėvai, globėjai ir rūpintojai teiktų informaciją apie mokinių mokymąsi, pasiekimus ir pažangą, iškilusius mokymosi sunkumus, ir darytų tai laiku. Kalbėkimės apie jų vaikus ir apie tėvų reikšmę vaiko ir mokyklos gyvenime.

Švietimo ir mokslo ministerija numato 3 **informacines kampanijas**. Viena skirta skatinti tėvus įsitraukti į mokyklos gyvenimą, mokyklų ir tėvų bendradarbiavimą sprendžiant mokinių problemas (pavyzdžiui, menką mokinių mokymosi pažangą, patyčias, pamokų nelankymą, vėlavimą ir kt.). Kita – supažindinti tėvus su priešmokyklinio ugdymo nauda. Trečia – diegti visuomenei mokymosi visą gyvenimą standartą. Savivaldybėse taip pat turėtų būti rengiamos informacinės kampanijos, susijusios su regiono ir šalies švietimo aktualijomis. Jei savivaldybei vienai tai per sunkus uždavinys, galima naudotis ministerijos parengta informacija ir ją skleisti ją įvairioms suinteresuotųjų grupėms. Iš pradžių galima savivaldybių interneto puslapiuose skelbti Švietimo ir mokslo ministerijos platinamus pranešimus spaudai su nuotraukomis. Siūlome organizuoti Švietimo ir mokslo ministerijos dienas regionuose, taip pat atvirų durų dienas Švietimo ir mokslo ministerijoje, į kurias galėtų atvykti, kas norėtų – renginiai organizuojami konkrečia iš anksto skelbiama aktualia tema. Klausiamo jūsų, ar tokių dienų reikėtų, ar mokyklos, tėvai ar kita aktyvi visuomenės grupė jose pageidautų dalyvauti?

Tikrovė tokia, kad Lietuvos mokiniai mokosi ne tik Lietuvos mokyklose. Kaip ir daugumos Europos šalių, taip ir **Lietuvos žmonių gyvenimas šiandien vyksta ir diasporose**. Savivaldybėms svarbu išlaikyti pilietinius, kultūrinius, socialinius ryšius su savo tėvynainiais. Reikalinga savivaldybių parama skatinant Lietuvos mokyklas bendradarbiauti su lituanistinėmis mokyklomis užsienyje, tiesti draugystės tiltus „Lituanistinė mokykla užsienyje – Lietuvos mokykla“, – tai sudaro sąlygas keistis vertinga mokyklų ir mokytojų patirtimi, inicijuoti mokinių

mainus, bendras vasaros stovyklas ir kt. Taip būtų prisidedama prie lituanistinio švietimo stiprinimo ir lietuviybės puoselėjimo.

Man svarbu, kad būtų dalykiški, partneriški, abipuse pagarba grindžiami **santykiai su profesinėmis sąjungomis**, atstovaujančiomis švietimo darbuotojams. Socialinio dialogo kultūra turi augti. Atsakingai pareiškiu, kad esame atviri socialiniam dialogui sprendžiant profesinių sąjungų keliamas problemas, tačiau atsisakykime nepagarbos, tuščiažodžiavimo ir manipuliavimo. Socialinė partnerystė svarbi ir gerinant švietimo darbuotojų ekonomines, socialines sąlygas, ir sprendžiant ugdymo kokybės gerinimo klausimus. Suprantamas pedagogų nepasitenkinimas esamu darbo užmokesčiu, susirūpinimas dėl mokytojo profesijos prestižo ir kitų nūdienos švietimo klausimų. Šiuo metu, įgalioti Vyriausybės, vedame derybas su profesinėmis sąjungomis dėl Lietuvos švietimo šakos kolektyvinės sutarties. Deramės dėl finansinių paskatų pedagoginių darbuotojų skaičiui optimizuoti, kompensacinių priemonių teisinių prielaidų kūrimo asmenims, turintiems 30 metų pedagoginio stažo ir pasitraukiantiems iš švietimo, ikimokyklinio ugdymo auklėtojų, priešmokyklinio ugdymo pedagogų, mokytojų atlyginimų didinimo, etatinio atlyginimo už mokytojų darbą, Ilgalaikės pedagoginių darbuotojų darbo užmokesčio programos ir kt. Deja, profesinių sąjungų keliamų problemų sprendimas nėra vienos dienos darbas ir tam reikia nemaža lėšų. Noriu patikinti, kad ir Švietimo ir mokslo ministerija, ir Vyriausybė siekė ir sieks pozityvaus dialogo su profesinėmis sąjungomis ir bendro sutelkto darbo. Tikiuosi, kad tai padės išspręsti mokytojams svarbius ekonominius, socialinius klausimus ir užtikrinti kokybišką mokinių ugdymą.

Ankstyvojo ugdymo prieinamumo ikimokyklinio amžiaus vaikams didinimas

Moksliniais tyrimais įrodyta, kad kokybiškas **ikimokyklinis ugdymas yra sėkmingas tolesnio mokymosi pagrindas**, užtikrinantis asmeninį tobulėjimą, socialinę ir kultūrinę integraciją, gebėjimą įsidarbinti. Tarptautinių tyrimų duomenimis, lankęs darželį penkiolikmetis vaikas Lietuvoje pagal matematinę raštingumą savo bendraamžius lenkia 36 taškais (OECD PISA 2012 m. tyrimas), beveik vieneriais metais. Tai rodo gerą Lietuvos ikimokyklinio ugdymo pedagogų darbą, nors čia irgi ne riba (pavyzdžiui, Šanchajuje priešmokyklinis ugdymas teikia didesnę efektą – 118 taškų, Slovakijoje – 105, Izraelyje, Prancūzijoje – 100). Reikia daug dirbti, kad vaikui būtų teikiamas jo vaikystę turtinantis, asmenybę tobulinantis ugdymas. O į netinkamus, kartais net žiniasklaidoje skandalingai nuskambančius faktus, tegul ir pavienius, visos tarnybos turi reaguoti operatyviai ir nedelsdamos šalinti trūkumus.

Ugdymas, jo kokybė, vaiko pasiekimai – svarbiausia. Tačiau mums būtina rūpintis ir ūkio klausimais, kurių sprendimas padeda siekti aukštesnės kokybės. Vienas iš jų – ikimokyklinio ugdymo **įstaigų stygius**. Jų poreikis auga didžiuosiuose miestuose ir aplinkiniuose rajonuose. Savivaldybė yra atsakinga ne tik už tuos vaikus, kurie yra ugdomi jos institucijose, bet ir už tuos, kurie gyvena jos teritorijoje. Ministerija yra siūliusi naujų ikimokyklinio ugdymo modelių – vaikai gali būti ugdomi įvairiose aplinkose (pavyzdžiui, mokyklose, darbovietėse, butuose, lauke, miške), žinybiniuose, privačiuose ar kelių steigėjų darželiuose. Kviečiu drąsiau rinktis siūlomus modulius, kritiškai juos įvertinti ir pasirinkti tuos, kurie labiausiai tiktų konkrečiomis regiono sąlygomis.

Pripažinkime, kad vis dar trūksta **ikimokyklinių įstaigų darbo lankstumo**, reiktų atsiliepti į visuomenės poreikius: taikyti įvairesnes ugdymo koncepcijas (pavyzdžiui, Montessori, Valdorfo, Suzuki ir kitas); lanksčius darbo grafikus (pavyzdžiui, jei yra poreikis, paankstinti ar pailginti darbo laiką, dirbti savaitgaliais, sudaryti galimybes tėvams palikti vaiką kelioms dienoms su nakvyne ir kt.); išradingiau pritaikyti įvairias erdves (pavyzdžiui, racionaliau panaudoti miegamuosius – ne vien miegui, bet ir kitai veiklai. Dabar dažnai didžiulis kambarys skiriamas vienos valandos miegui, o tą kambarį šildome, tvarkome, nors jis reikalingas labai trumpam) ir, žinoma, organizuoti aukštos kokybės vaikų ugdymą, kad vaikas tobulėtų, lavintų visus savo gebėjimus, išvengtų vystymosi spragų, jaustųsi laimingas. Taigi pats ugdymas turėtų labiau atitikti vaiko poreikius.

Ikimokyklinio ugdymo plėtra gali padėti ne tik didinti ikimokyklinio ugdymo kokybę ir prieinamumą, bet ir spręsti pedagogų pertekliaus klausimą. Turime ieškoti gerų idėjų ir jas įgyvendinti. Tikslams įgyvendinti savivaldybėms rekomenduotume kurti tikslines kelerių metų programas, finansuoti jas įtraukiant socialinius partnerius.

Kviečiame savivaldybes šį rudenį dalyvauti tarptautinėje konferencijoje „Kokybiškas ankstyvasis ugdymas kiekvienam vaikui: ką galėtume daryti geriau?“ ir diskutuoti aktualiais ankstyvojo ugdymo klausimais. Tikiu, kad konferencijoje, susipažinus su kitų šalių patirtimi, gerai pažįstant savo regiono kontekstą, kils ne viena idėja, ką galime daryti geriau dėl kiekvieno vaiko.

Geresnis švietimas vaikystėje: perėjimas prie privalomojo priešmokyklinio ugdymo nuo 6 metų

Kitas prioritetas mūsų darbotvarkės klausimas – **pasirengimas pereiti prie privalomojo priešmokyklinio ugdymo**. Vaikystė – laikas, kai švietimo priemonėmis galima veiksmingiausiai padėti vaiko raidai ir šalinti problemas. Kaip minėjau, ankstyvoji vaiko patirtis lemia, kaip jam seksis mokytis toliau. Naujausi tyrimai (pavyzdžiui, OECD PISA, IEA TIMSS) rodo, kad, padėjus tvirtus pagrindus iki mokyklos lankymo pradžios, vėliau mokomasi geriau, didesnė tikimybė, kad bus mokomasi visą gyvenimą, mažesnis mokyklos nebaigimo (iškritimo iš švietimo sistemos) pavojus, geresni mokymosi pasiekimai, mažesnė našta visuomenei. Mokslininkai teigia, kad prastus mokymosi rezultatus labiausiai lemia skurdas ir šeimos disfunkcija, kad vaikai, kurių ankstyvasis ugdymas yra skirtingos kokybės, skiriasi kognityviniu (pažintiniu), socialiniu, emociniu vystymusi. Nepašalinti vaikystėje šie skirtumai paprastai dar labiau ryškėja. Tada visuomenei užkraunama našta rūpintis socialinių įgūdžių stokojančiais suaugusiais, kitaip sakant, jie tampa visuomenės išlaikytiniais.

Švietimo valdymo informacinės sistemos (ŠVIS) duomenimis, pastaraisiais metais vaikų, ugdomų pagal priešmokyklinės programos, dalis didėja – 2014–2015 m. m. priešmokyklinio ugdymo programose dalyvavo per 95 proc. šešiamečių. Savivaldybių administracijos turi gerokai pasukti galvas, kaip įtraukti visus jų teritorijoje gyvenančius vaikus ugdyti pagal priešmokyklinio ugdymo programas. Visi gerai žinome, kad Lietuva privalomą institucinį švietimą pradeda vėlai, palyginti su kitomis Europos Sąjungos šalimis. Taip gali būti trukdoma vaikui vystytis pagal amžiaus tarpsniui būdingus poreikius, galias.

Ruošdamiesi diegti privalomąjį priešmokyklinį ugdymą turime atlikti tam tikrus „namų darbus“. Jeigu Seimas priims Švietimo įstatymo pataisą dėl privalomojo priešmokyklinio ugdymo nuo 6 metų, tvirtinant 2016 metų savivaldybių ir valstybės biudžetus bus numatyta papildomų lėšų privalomajam priešmokykliniam ugdymui. Švietimo ir mokslo ministerijos skaičiavimais, **reikės** įrengti vietas daugiau kaip 110 naujų priešmokyklinio ugdymo grupių (ikimokyklinio, bendrojo ugdymo mokyklose ar kitose patalpose), pasirūpinti trūkstamais priešmokyklinio ugdymo pedagogais (daugiau kaip 90) ir švietimo pagalbos specialistais (apie 200), organizuoti daugiau kaip 2 000 vaikų, gyvenančių toliau nei 3 km nuo artimiausios ugdymo įstaigos, vežiojimą.

Beje, kol Švietimo įstatymo pataisa nėra priimta, turime pasvarstyti ir dar vieną alternatyvą: pradėti privalomąjį mokymą ne nuo septynerių, o nuo šešerių metų. Dar kartą pasverkime visus argumentus už ir prieš.

Kiekvienoje pamokoje – veiksmingas mokymasis

Kalbėdama apie bendrąjį ugdymą, norėčiau pabrėžti vertybinę nuostatą – **mokytis yra prigimtine kiekvieno žmogaus teisė**. Mums svarbus socialinis kapitalas, jo kokybė ir galia. Kuriame XXI a. švietimą, kuriam būdingi sudėtingų visuomenės koncepcijų persvarstymai (lygybė

ir nelygybė, lyties kategorija, pabėgėliai ir t. t.), požiūrių įvairovė, didžiulė sparta ir nuolatiniai pokyčiai. Švietimas negali būti *ad hoc* (šiam atvejui), „gaisrų gesinimo“ sritis, jam reikia strateginio požiūrio ir valdymo. Privalu nuolat rūpintis, ar esame susitelkę ir nepamirštame esminės **ugdymo paskirties** – suteikti asmeniui visaverčio gyvenimo pagrindus ir padėti nuolat tobulinti savo gebėjimus. Turime nuolat pasitikrinti, ar įgyvendiname tai, kas užfiksuota Švietimo įstatyme: ar mūsų mokykla yra asmens, visuomenės ir valstybės ateities kūrimo būdas, grindžiamas žmogaus nelygstamos vertės, pasirinkimo laisvės, dorinės atsakomybės pripažinimu, demokratiniais santykiais, šalies, Europos ir pasaulio kultūros tradicijomis ir laimėjimais.

Mane ir, tikiuosi, jus džiugina Lietuvos švietimo sistemos laimėjimai, tačiau abejonių ir nepasitenkinimą savo darbu kelia kai kurie mums visiems svarbūs rezultatai. Į keletą aspektų norėčiau atkreipti auditorijos dėmesį. Pradėsiu nuo mūsų Tarptautinio penkiolikmečių tyrimo PISA¹ rezultatų. Jie nėra tokie kaip suomių ar estų. Lietuvos mokinių pasiekimai netenkina nė vienos suinteresuotųjų grupės (tėvų, politikų, švietimo profesionalų), visi norėtų geriau. Iš visuomenės atsiliepimų apie PISA rezultatus galiu spręsti, kad jokia Lietuvos visuomenės grupė nenorėtų toliau likti Europos ir pasaulio šalių užribyje.

Klaisiu savęs ir kitų, kodėl Lietuvoje vyrauja **žemiausių lygmenų** (2-o ir 3-io iš 6) pasiekimai? (Tuo tarpu, jau nekalbant apie geriausius šalių rezultatus, net kaimyninėje Latvijoje tiek pat mokinių pasiekia 4-ą lygmenį.) Lietuvoje beveik trečdalis vaikų raštingumas yra žemiausio lygmens (žemesnis nei 2-o lygmens net 26 proc. penkiolikmečių matematinis raštingumas, estų – 10,5 proc.), penktadalis mokinių nepasiekia skaitymo gebėjimų vidutinio lygmens (net 21 proc. penkiolikmečių skaitymo gebėjimai menkesni nei 2-o lygmens, estų – 9 proc.); net 16 proc. mokinių gamtamokslinis raštingumas taip pat yra žemiausio lygmens (estų – 5 proc.). Kodėl **aukščiausio lygmens skaitymo užduotis** atlieka vos keli procentai (3,3 proc.) mokinių (EBPO šalių vidurkis – 8,5 proc., estų – 8,3 proc.), matematikos – 8,1 proc. (EBPO vidurkis – 12,6 proc., estų – 14,6 proc.), gamtamokslines – 5,1 proc. (EBPO vidurkis – 8,4 proc., estų – 12,8 proc.)? Tai visiems skaudūs klausimai. Dalį atsakymų radome palyginę EBPO PISA tyrimų programas, Lietuvos pagrindinio ugdymo bendrąsias programas ir vadovėlius (pavyzdžiui, skaitymo gebėjimų ugdymas Lietuvoje daugiausia orientuotas į žemesnius ir vidutinius pasiekimus ir programose, ir vadovėliuose; sunkiausios vadovėlių užduotys atitinka PISA 4-o lygmens užduotis, o daugiausia vadovėlių užduočių – tik 2-o lygmens); dalį – analizuodami pačias **pamokas** (pavyzdžiui, pernelyg dažnai mokoma frontaliuoju būdu, mokymas menkai diferencijuojamas, beveik iš viso neindividualizuojamas, orientuojamas labiau į atmintį, ne į kūrybą, atradimą). Turime susitelkti gerinti ugdymo procesą, kad bendrųjų kompetencijų ugdymas taptų mokyklos gyvenimu, praktika. Juk norime, kad mūsų vaikai gyventų visavertį gyvenimą, be to, svarbu, kad Lietuva būtų visavertė Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos narė.

Savivaldybių ir mokyklų prašau atidžiai analizuoti nacionalinių ir tarptautinių tyrimų ataskaitas ir užduotis – viską galite rasti Švietimo ir mokslo ministerijos svetainėje. Lietuvos bendrojo ugdymo programos, ugdymo planai, TIMSS² (4 ir 8 kl. mokinių Tarptautinis Matematikos ir gamtos mokslų pasiekimų tyrimas), PIRLS³ (4 kl. mokinių Tarptautinis skaitymo pasiekimų tyrimas), ICCS⁴ (8 kl. mokinių Tarptautinis pilietinio ugdymo ir pilietiškumo tyrimas), ICILS⁵ (8

¹ Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO, angl. *Organisation for Economic Cooperation and Development, OECD*) tarptautinis penkiolikmečių tyrimas (angl. *Programme for International Student Assessment*).

² Tarptautinės švietimo pasiekimų vertinimo asociacijos (angl. *International Association of the Evaluation of Educational Achievement, IEA*) inicijuotas Tarptautinis matematikos ir gamtos mokslų gebėjimų tyrimas (angl. *Trends in International Mathematics and Science Study*).

³ Tarptautinės švietimo pasiekimų vertinimo asociacijos inicijuotas Tarptautinis skaitymo gebėjimų tyrimas (angl. *Progress in International Reading Literacy Study*).

⁴ Tarptautinės švietimo pasiekimų vertinimo asociacijos inicijuotas Tarptautinis pilietinio ugdymo ir pilietiškumo tyrimas (angl. *International Civic and Citizenship Education Study*).

⁵ Tarptautinės švietimo pasiekimų vertinimo asociacijos inicijuotas Tarptautinis kompiuterinio ir informacinio raštingumo tyrimas (angl. *International Computer and Information Literacy Study*).

kl. mokinių Tarptautinis kompiuterinio raštingumo tyrimas), artėjančių PISA tyrimų metmenys teikia nuorodų, į ką ugdant mokinius orientuotis. Tai neturi likti nuorodomis ir rekomendacijomis popieriuje, jomis turi būti veiksmingai naudojamosi įgyvendinant ugdymo turinį. Džiaugiuosi, kad per pastaruosius metus nacionaliniu lygmeniu buvo susitelkta ties užduočių kūrimo įrankiais ir užduotimis. Parengtas mums naujas, bet labai svarbus problemų sprendimo bendradarbiaujant užduočių kūrimo įrankis ir užduočių pavyzdžiai. Jais naudojantis ugdymo procese bus lengviau ugdyti aukštus rezultatus pasiekiančių mokinių gebėjimus. Taip pat parengta medžiaga savivaldybėms, mokykloms, mokytojams mokinių pasiekimams gerinti. Tikiuosi, kad mūsų mokiniai bus mokomi šiuolaikiškai, orientuosimės į kiekvieno iš jų pažangą ir Lietuvos mokinių rezultatai tenkins ir juos pačius, ir jų mokytojus, tėvus, politikus ir švietimo administratorius. Ir dar. Norėčiau pabrėžti – esame atsakingi už visų vaikų ugdymą, tad turime sutelkti dėmesį ne į elitines mokyklas. Dėl jų išlaikymo iš valstybės ar savivaldybių biudžetų reiktų gerai pagalvoti, viską apsvarstyti. Mūsų dėmesio centre turi būti **egalitarinis (prieinamas visiems) švietimas**.

Manau, kad šiuo metu Lietuvos mokyklose silpniausios yra pačios svarbiausios veiklos sritys – ugdymas ir mokymasis, pagalba mokiniui. Ugdymo turinys turi būti pritaikomas vaikui, o ne vaikas „pritempiamas“ prie ugdymo turinio. Atkreipiu dėmesį į **individualizuotą, personalizuotą mokymą ir mokymąsi** skaitant, atliekant matematikos, kūno kultūros, muzikos ir kt. užduotis. Bendrojo ugdymo mokykloje, ypač pradinėse klasėse, reikia rūpintis visuminiu, integruotu mokymu, susijusiu su realiu vaiko gyvenimo kontekstu. Mažo vaiko pasaulio suvokimo nereikia iš karto skaidyti. Tai turi vykti palengva, vėliau. Reikia skatinti mokytojus ugdymo, ypač pradinio, programas įgyvendinti integruotai, siūlant specialius kursus, seminarus, kitokią reikiamą pagalbą.

Taigi ir vėl pabrėžiu: pagrindinė mokyklos veikla yra **aktyvus vaiko mokymasis**. Vaiko mokymuisi ir mokymui labai svarbi kiekviena pamoka, bet ne bet kokia, o veiksminga, kur mokomasi aktyviai. Pamoka – valstybės investicija į mokinį, todėl labai svarbus kiekvienos pamokos veiksmingumas. Tyrimai rodo, kad Lietuvoje tik pradinio ugdymo pakopos pamokos veiksmingumo rodiklis yra aukštas, tačiau pagrindinio ugdymo pakopos pamoka neduoda reikiamo rezultato. Mokyklų vadovai turi ypač rūpintis, kad viskas, kas vyksta pamokoje, būtų skirta mokymuisi.

Norint, kad pamokos būtų veiksmingos, pirmiausia svarbu jas **lankyti**, kad nebūtų praleista nė viena pamoka, būtų garantuotas kokybiškas pavdavimas. Yra žinoma, kad klasių dienyuose žymimos pamokos, kurios neįvyko dėl mokyklos renginių, projektų, mokytojų išvykimo į kvalifikacijos tobulinimo renginius. Šventės, renginiai yra gerai, jų turi būti mokykloje, bet turime rasti jiems tinkamą laiką arba sukurti pamokų kompensavimo mechanizmą. Keista, tačiau pamokas praleidinėja ne tik mokiniai, bet ir mokytojai, tokią problemą kelia tėvai. Lietuvoje nustatyta 35–45 minučių pamokos trukmė, bet mokinių, o kartais ir mokytojų **vėlavimas** į pamokas, nors atrodo kaip menkniekis, sutrumpina mokymosi laiką ir atsiliepia ugdymo rezultatams. Būtina imtis visų priemonių, kad vėlavimo ir pamokų praleidinėjimo nebūtų. Jau dabar Lietuvoje yra gerų praktikų. Kai kurios savivaldybės mokyklose diegia elektroninį mokinio bilietą; rengiamos pamokų lankomumo apskaitos, kontrolės ir mokyklos nelankymo prevencijos tvarkos; vaiko gerovės komisijos ieško būdų pamokų lankomumui gerinti. Savivaldybės organizuoja ugdymo proceso tobulinimo konkursus (pavyzdžiui, geriausiai lankanti klasė apdovanojama specialiais prizais). Savivaldybės vaiko gerovės komisija regiono mastu sprendžia nelankymo problemas. Taigi kiekviena pamoka – šventas reikalas. Ji nebūtinai turi vykti klasėje, gali ir turėtų keltis ir į kitas aplinkas (gamtos, muziejaus, gamyklos, bibliotekos ir t. t.). Pamokų organizavimas kitoje aplinkoje turėtų būti ne tik mokytojo rūpestis. Padėkime mokytojams išspręsti vadybinius klausimus, susijusius su mokymosi organizavimu kitoje aplinkoje. Kuriant ugdymo aplinką galima modernizuoti įvairias švietimo įstaigų patalpas, gauti tam Europos Sąjungos investicijų. Pamokos gali būti jungiamos. Turime būti išradingesni, ieškoti geresnių mokinių mokymosi ir motyvavimo mokytis būdų. Ugdymo proceso galimybės nėra iki galo išsemtos. Mokslo metus pradėkime su šūkiu – „**Nė vienos praleistos pamokos!**“

Kai neveiksmingai dirbama pamokoje, didinamos **namų darbų apimtys**. Tyrimai rodo, kad mokinių namų darbų trukmė yra per ilga, jie menkai teaptariami per pamokas. Šį klausimą kelia ir tėvai: kam tiek daug namų darbų, jei paskui su jais pamokoje nedirbama? Jei mokomasi tik savarankiškai, namuose, kokia tada mokytojo, mokyklos paskirtis ir atsakomybė? Tarptautiniai ir nacionaliniai tyrimai neabejotinai rodo namų darbų svarbą mokymuisi. Jie reikalingi, kad būtų gaunama grįžtamoji informacija tolesniam mokymuisi.

Visi žinome, kad dalis mokinių neturi galimybės tinkamai atlikti namų darbų dėl prastų socialinių, ekonominių ir kultūrinių sąlygų namuose. Kam užduoti tiek ir tokių namų darbų, jeigu jie per sudėtingi ar per primityvūs, nediferencijuoti? Siūlome jautriai, atsakingai žiūrėti į kiekvieną vaiką, realias jo namų aplinkybes ir prireikus sudaryti sąlygas namų darbus atlikti mokykloje.

Dar viena problema, kurią kelia mokiniai ir jų tėvai, – tinkamų **mokymo priemonių** numatomam rezultatui pasiekti panaudojimas pamokoje. Esame nupirkę mokykloms nemažą šiuolaikinių mokymo priemonių: išmaniųjų lentų, laboratorinės įrangos, sporto inventoriaus. Ar jie veiksmingai naudojami ir ar išvis naudojami? Ar atsakingai parenkami mokiniams pratybų sąsiuviniai? Kokia nauda mokiniui iš pratybų sąsiuvinio, jeigu šis po geroko mokymosi laiko yra pustuštis? Ar atliko jis ugdymo paskirtį? Ar pro mokytojo akis nepraslydo pratybų sąsiuvinio netikslumai? Aš manau, kad mokytojas, naudodamasis rekomendacijomis ir savo patirtimi, mokiniui mokytis gali pasiūlyti gerokai kūrybiškesnių užduočių. Kviečiu mokytojus labai atsakingai rinktis mokymo priemones.

Geras švietimas – komandinis žaidimas, pasižymintis jautrumu aplinkai, nevienodinantis asmenybių. Kviečiame savivaldybių švietimo administratorius, mokyklas kuo labiau susitelkti ir skirti dėmesį mokinių pasiekimams. Dėl ugdymo kokybės, mokinių pasiekimų gerinimo švietimo darbuotojai turėtų nuolat tartis, ieškoti veiksmingiausių veiklos būdų.

Švietimo ir mokslo ministerija įgyvendina priemones, skirtas lituanistiniam švietimui plėtoti; pilietiškumui ir tautinei tapatybei, matematikos, gamtos mokslų, informatikos ir technologijų ugdymo turinio integraciniams ryšiams, įtraukiant meninį ir kalbinį ugdymą, stiprinti; socialinei-pilietinei veiklai mokyklose tobulinti. Tobulinami ir užsienio kalbos, kūno kultūros, etikos 5–10 kl. mokinių pasiekimų vertinimo metodai. Jau parengtas **skaitmeninis mokėjimo mokytis kompetencijos vertinimo instrumentas**, padėsiantis mokiniams pažinti save kaip besimokantįjį, o mokytojams – mokinius. Instrumentas padės tinkamai pasirinkti mokymosi strategijas, ugdyti mokėjimo mokytis kompetenciją, keisti ugdymo procesą. Taigi sukuriama vis daugiau instrumentų, padedančių profesionaliau organizuoti ugdymo procesą, labiau atsižvelgti į mokinio mokymosi kontekstą, ne lyginti mokinius vieną su kitu, o vertinti konkretaus mokinio pažangą.

Noriu pakalbėti apie vis dar pasitaikančią **mokinių atranką, segregaciją** kuriant atskiras mokyklas ar formuojant „slaptas“ klases. To neturi būti, nes tai veda tik į konkurenciją ir patyčias. Švietimo profesionalams turi rūpėti ne reitingų lentelės, o kiekvieno mokinio pažanga, geresni visų mokinių rezultatai, aukštesnio lygio ugdymo procesas, jo kokybė. Viliuosi, kad išsakytos abejonės ir problemos skatins kryptingiau veikti, kad mūsų mokiniai bus mokomi kritiškai mąstyti, savarankiškai veikti, būti kūrybingi, iniciatyvūs. Mums svarbus modernios, europietiškos ir kartu puoselėjančios savo tapatumą asmenybės ugdymas.

Vertingos praktikos pavyzdžių galima rasti ir dalyvaujant Šiaurės Ministrų Tarybos švietimo programos „Nordplus“ paprogramėse (pavyzdžiui, „Junior“, kurios tikslinės grupės yra ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo mokyklos, profesinio mokymo įstaigos). Ši programa stiprina Baltijos ir Šiaurės šalių švietimo įstaigų bendradarbiavimą, skatina keistis vertinga praktika, atveria galimybes sklisti švietimo inovacijoms. Savivaldybių švietimo skyrių darbuotojai gali dalyvauti „Erasmus+“ veiklose, kur remiami bendrojo ugdymo darbuotojų mobilumo projektai, teikiantys galimybę tobulinti švietimo darbuotojų kompetencijas, geriau suprasti švietimo politiką, ugdantys gebėjimus inicijuoti pokyčius, diegti inovacijas. Savivaldybių švietimo skyriai gali rengti paraiškas savo regiono mokykloms. Džiaugiamės, kad į tarptautinius projektus itin aktyviai įsitraukė Kauno

r., Lazdijų r., Prienų r., Rokiškio r., Šiaulių r. savivaldybių švietimo skyriai. Ragintume aktyviai įsitraukti ir kitas savivaldybes.

Bendrojo ugdymo kokybei didinti – mokslo institutai, slėniai ir sektoriniai praktinio mokymo centrai

Pagal Lietuvos ilgalaikius tikslus, apibrėžtus Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“, numatoma sudaryti sąlygas formuoti kūrybingai, atsakingai ir atvirai asmenybei, gebančiai prisidėti prie sumanios ekonomikos kūrimo ir inicijuoti pažangius pokyčius įvairiose visuomenės gyvenimo srityse. Šiam siekiui visi pritariame, tačiau, sutikime, tokiems dideliems uždaviniams įgyvendinti reikia įdėti daug išmonės, pastangų, žinoma, ir pinigų. Siekiant gerinti mokinių pasiekimus ir didinti susidomėjimą gamtos mokslais, technologijomis, inžinerija, matematika, ugdyti mokinių kūrybingumo, iniciatyvumo ir verslumo kompetencijas, mums svarbu stiprinti mokslo, verslo ir švietimo sektorių bendradarbiavimą. Mokytojui šiuo atveju turi padėti mokyklos vadovai ir savivaldybė. Nė viena pasaulio šalis nepajėgi nupirkti kiekvienai mokyklai aukšto lygio **gamtos, technikos mokslų laboratorijų**, tačiau visos šalys, Lietuva taip pat, gali pasinaudoti universitetų, mokslo institutų, slėnių technika, laboratorijomis, praktinio mokymo įranga sektoriniuose praktinio mokymo centruose.

Neseniai patvirtinau darbo grupę iš įvairių mokslo, verslo, savivaldybių, švietimo institucijų atstovų. Jai pavedžiau sukurti gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos, kūrybiškumo ir matematikos (angl. *Science, Technology, Engineering, Art (creative activities), Mathematics, STEAM*) atviros prieigos centrų veiklos modelius, centrų pasiskirstymo Lietuvoje principus. Mano įsitikinimu, kuriama šių centrų infrastruktūra turi teikti mokytojams galimybę naudotis naujausia mokslinių tyrimų įranga, kartu su mokiniais atlikti bandymus, įgyti kvalifikaciją, reikalingą vadovauti mokslinei tiriamajai mokinių veiklai, stebėti mokslininkų atliekamus tyrimus, gal net jiems asistuoti. Jau ir dabar yra vertingos švietimo, mokslo ir verslo bendradarbiavimo praktikos (pavyzdžiui, Lietuvos istorijos instituto mokslininkų paskaitos mokyklose; Lietuvių kalbos instituto seminarai mokytojams, lietuvių kalbos mokymo priemonės, mokomieji lietuvių kalbos žaidimai, kalbotyros ar kalbos paskaitos, muziejus „Lituanistikos židinys“; Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto leidiniai ir skaitmeninės priemonės mokykloms, elektroninė lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija su kontekstiniais straipsniais 11–12 klasei, lietuvių kalbos, literatūros (kultūros) ir Lietuvos istorijos mokymosi šaltinių skaitmeninė duomenų bazė, skirta mokytojams ir mokiniams, ekskursijos ir pamokos; mokinių ir studentų vizitai ir paskaitos jiems Lietuvos energetikos institute; Lietuvos kultūros tyrimų instituto mokslininkų leidiniai, skirti ne tik mokslo, bet ir plačiajai visuomenei; mokslo sklaidai skirti renginiai; Fizinių ir technologijos mokslų centro ekskursijos mokiniams, „Šviesos metų“ renginiai jaunuomenei „Fotonikos diena“; Gamtos tyrimų centro kolekcijos ir t. t.).

Tikiu, kad **mokyklų ir mokslo įstaigų bendradarbiavimas** suteiks daugiau saviraiškos galimybių gabiems vaikams, skatins rinktis Lietuvos rinkai ir kultūrai svarbią profesiją. Viliuosi, kad palankios karjeros ir saviraiškos galimybės sužadins intelektualiausią mūsų jaunimą kurti Lietuvos ateitį.

Įtraukusis vaikų ugdymas – integrali švietimo plėtotės kryptis

Žmonės dėl savo kultūros, papročių, patirties ir sveikatos labai įvairūs. Tai gali praturtinti mus visus. Dėl to neturi būti asmens atstūmimo ar net išstūmimo iš pamokos, klasės, mokyklos ar net švietimo sistemos. Konstitucija garantuoja kiekvieno teisę į mokslą. **Žmogaus teisėmis negalima naudoti selektyviai – lygios galimybės turi būti sudarytos visiems.** Švietimo sistema

gera tik tada, kai teikia palankiausias, labiausiai auginančias asmenybę sąlygas kiekvienam ugdytis pagal savo galias ir poreikius.

Mums visiems reikia tartis dėl **paslaugų komplekso mokiniui, turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių, palankesnės ugdyti infrastruktūros**. Pradėjus visą specialųjį ugdymą finansuoti iš valstybės biudžeto (valstybė skiria mokymo ir ūkio lėšas), auga mokinių skaičius specialiosiose mokyklose, specialiosiose klasėse (2014–2015 m. m. mokėsi 100 mokinių daugiau negu 2013–2014 m. m.). Dažnai tai nėra tinkamiausias būdas ugdyti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus. Specialiosios mokyklos reikalingos tik tiems vaikams, kuriems būtinas ypatingas ugdymas, kompleksinė pagalba (ne tik švietimas, bet ir sveikatos priežiūra, socialinė ir kita vaikui reikalinga pagalba). Visiems kitiems specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams būtina sudaryti sąlygas ugdytis ir gauti pagalbą mokyklose, esančiose arčiausiai gyvenamos vietos. Specialiosiose mokyklose turi būti mažesnis vaikų skaičius, kokybiška aplinka, aukšta dirbančių specialistų kompetencija.

Kelia susirūpinimą, kad šiuo metu net 14 savivaldybių pradinėse mokyklose nėra pagalbos specialistų. Specialiųjų poreikių vaikas ir jo tėvai neturi vargti ieškodami pagalbos, o tarpžinybinis bendradarbiavimas savivaldybės lygmeniu turi užtikrinti kompleksinės pagalbos „vienkanalę“ sistemą, tai yra ne vaikas ir jo tėvai turi lankytis po įvairias institucijas, o suderinta paslaugų sistema turi garantuoti sklandžią pagalbą.

Tyrimai rodo, kad nuo to, kaip vaikas jaučiasi mokykloje, labai priklauso jo mokymosi motyvacija ir rezultatai. **Saugios ir palankios mokiniams aplinkos kūrimu** turi rūpintis mokyklos vaiko gerovės komisija. Neretai vaiko gerovės komisija yra tik formali, sudaryta tik todėl, kad tai rekomenduoja teisės aktai, ir jos veikla tik imituojama. Nei mokyklų, nei savivaldybių Vaiko gerovės komisijų veikloje negali būti jokios imitacijos.

Ministerija ir toliau plėtos įtraukųjį (kartais vadintą anglų k. žodžiu „inkliuzinis“) ugdymą, skatins mokytojus tobulinti kvalifikaciją šioje srityje. Savivaldybės, atsižvelgdamos į mokytojų kvalifikacijos lygį, turi parengti mokytojų kvalifikacijos programas ir mokyti juos, kaip įgyvendinti įtraukųjį ugdymą profesionaliai.

Neseniai patvirtinau **Produktyviojo mokymosi organizavimo tvarkos aprašą**. Tai dokumentas, kuriame aprašytas išbandytas ugdymo proceso organizavimo modelis, atveriantis galimybes didinti mokinių mokymosi motyvaciją, derinant jų mokymąsi mokykloje ir praktinio mokymosi vietose. Svarbiausia, kad vis labiau padedama asmenims įgyti pagrindinį išsilavinimą ir taip sumažinti anksti iš švietimo sistemos pasitraukiančiųjų ir pagrindinio ugdymo programos nebaigiančiųjų skaičių. Pagal šį modelį nuo rugsėjo galės mokyti to pageidaujantys 7 mokyklų (Jonavos jaunimo mokyklos, Kauno Aleksandro Stulginskio mokyklos-daugiafunkcio centro, Kėdainių suaugusiųjų ir jaunimo mokymo centro, Prienų „Revuonos“ pagrindinės mokyklos, Ukmergės r. Siesikų gimnazijos, Ukmergės Užupio pagrindinės mokyklos, Telšių suaugusiųjų mokyklos) mokiniai. Nuo šiol ugdymo įstaiga gali bendruosiuose ugdymo planuose nustatytą pamokų skaičių perskirstyti taip, kad pagal šį modelį besimokantys mokiniai apie pusę mokymosi laiko mokytųsi mokykloje, o kitą pusę – praktinio mokymosi vietoje.

Vaiko pažangos ir tobulėjimo paskata – kaupiamasis ir kriterinis vertinimas

Pagrindiniuose valstybės dokumentuose (Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“, Valstybinėje švietimo 2013–2022 metų strategijoje, 16-osios Vyriausybės programoje) numatyta **pertvarkyti mokinių pasiekimų vertinimą į kaupiamąjį, įtraukiant galimybę ir mokiniui pačiam save įsivertinti**. Bendrosios ugdymo programos orientuotos į XXI a. kompetencijų ugdymą, t. y. į visavertės asmenybės tapsmą. Vadinasi, mokiniui labai svarbu ne tik kaupti žinias, bet ir išmokti kritiškai permąstyti savo ir kitų veiklą, įsivertinant gebėti kurti savo gyvenimą.

Kalbėdama šia aktualia, daug prieštaringų vertinimų susilaukusia tema, noriu aptarti keletą svarbių mokinio mokymosi ir mokyklos veiklos kokybės aspektų.

Pabrėžiu, visais lygmenimis (ir nacionaliniu, ir regioniniu, ir mokyklos, ir asmeniniu) svarbus **įsivertinimo ir išorinio vertinimo kultūros puoselėjimas**. Rinkdami duomenis apie mokinių mokymąsi pedagogai patys tobulėja, apmąsto, kas jiems sekasi, kas ne. Tada patikimiau numato, kaip susidoroti su kylančiais naujais iššūkiais, ir (ar) kokios jiems reikia pagalbos. Praėjo laikas, kai sprendimus priimdavome intuityviai. Nenubraukčiau intuícijos, tačiau sprendimams priimti reikalingi patikimi duomenys. Mokytojas jokių būdu neturi bijoti, kad apibendrinamas turimą informaciją ar vesdamas pamoką suklydo, ne viskas iškart pavyko. Filosofas Algis Mickūnas teigia, kad per klaidas žmogus tampa atsakingas. Todėl svarbu nepalikti savęs ir mokinio klaidoje. Pridurčiau iš ilgametės vadybinės savo ir kitų patirties: vertinimas, atliekamas profesionaliai ir sąžiningai, prisiimant atsakomybę, mokykloms nurodo **tobulėjimo kryptį**, turi esminės reikšmės pažangai. Šiuo metu numatomi nemaži pokyčiai plečiant **mokinių mokymosi pasiekimų stebėseną**, informuojant tėvus apie jų vaikų pasiekimus ir svarbiausia – operatyviai teikiant mokiniams būtiną mokymosi pagalbą. Patikimą grįžtamąją informaciją turi laiku gauti mokiniai ir tėvai, taip pat ir jie turi teikti informaciją apie vaiką mokytojui, t. y. reikia abipusiškai keistis ja, kad mokinys būtų sėkmingai ugdomas. Taip pat ir mokytojai neturi spėlioti ar iš nuogirdų sužinoti, kaip vertinamas jų darbas ir pasiekti rezultatai. Reikalinga sklandi komunikacija įsivertinant, vertinant ir planuojant veiklą.

Labai svarbu, kad kiekviena mokykla susikurtų realiai veikiančią **mokymosi pagalbos sistemą**. Mokymosi pagalba mokiniui turi būti teikiama *iškart*: po nesėkmingo kontrolinio darbo ar iškilus neaiškumui, sunkumams mokantis – neatidėliojant vėlesniam laikui. Be laiku suteiktos ir reikalingos mokymosi pagalbos neturi būti paliktas nė vienas Lietuvos vaikas. Turime pripažinti, kad tam didelių išteklių neturime, bet kiekviena mokykla gali veiksmingiau naudoti mokinio ugdymo poreikiams mokymosi pagalbai skirtas valandas, o ne skirti jų papildomai dalykui mokytis. Mokyklos, kurios aktyviai plėtoja mokymosi pagalbą, konsultacijų sistemą (pavyzdžiui, Marijampolės Sūduvos gimnazija, Alytaus Dzūkijos pagrindinė mokykla), įrodė, kad tai pasiteisina labiau negu papildomai dalykui skiriamos pamokos.

Mokinių mokymosi pasiekimų stebėsenos srityje norima **daugiau galių suteikti mokyklai**. Jau šiais mokslo metais numatoma pateikti mokykloms antrojų ir šeštųjų skaitymo, rašymo ir matematikos pasiekimų vertinimo įrankius. Įsipareigojame konsultuoti savivaldybes ir mokyklas, kaip veiksmingai naudotis turimais mokinių pasiekimų vertinimo duomenimis.

Noriu ypač pabrėžti: galime turėti vis daugiau visokių matavimo įrankių. Tačiau jei jais nesinaudosime nepageidaujamai būklei koreguoti, mokymui ir mokymuisi tobulinti, drąsiai sakau, neverta eikvoti jiems laiko ir lėšų. **Gebėjimas naudotis turimais duomenimis ir planuoti tolesnį mokymą ir mokymąsi** yra mūsų silpnoji sritis, deja, visais lygmenimis.

Viena iš didžiausių Lietuvos švietimo problemų – tyrimai, išorinis vertinimas, egzaminai rodo didžiulius **mokyklų darbo kokybės skirtumus**. Nustatyta nevienoda **pamokų kokybė** ne tik mokyklose, bet ir savivaldybėse. Ypač nerimą kelia tai, kad visoje Lietuvoje kasmet fiksuojame menkstančią pamokos kokybę, ypač 8–10 klasių. Pastebiu, kad kartais mes labai nepagrįstai nužeminame profesinio mokymo įstaigas ar kaimo mokyklas (pavyzdžiui, kai kuriose profesinio mokymo įstaigose pamokų kokybė yra aukštesnė už Lietuvos vidurkį). Glumina, kad tik 8,7 proc. bendrojo ugdymo mokyklų (tik kas dvyliktoje mokykloje!) yra mokyklos mastu priimti susitarimai dėl vaiko individualios mokymosi pažangos stebėjimo, 6,8 proc. mokyklų vaiko individualią pažangą stebi tik pavieniai dalykų mokytojai. Daugumoje mokyklų vyrauja galutinis kiekybinis įvertinimas – pažymys, stokojama formuojamojo vertinimo. Taigi piramidę galų gale reikia apversti: daugiausia dėmesio turi būti skiriama formuojamajam vertinimui, būtina į vertinimo procesą įtraukti ir patį mokinį, atsisakant tebevyraujančios didaktinės (nurodančiosios, mokymo) paradigmos.

Būtina savivaldybių administracijų švietimo padaliniams, švietimo centrams, pedagoginėms psichologinėms tarnyboms, ministerijai ir jai pavaldiems centrams, taip pat ir universitetams atsigręžti į mokyklą ir jos veiklos gerinimą. Ir ne į darbą su pavienėmis keliomis mokyklomis už didelius projektų pinigus. Savivaldybei turi būti svarbios visos jos mokyklos, o ministerijai ir jai pavaldžioms įstaigoms – visa švietimo sistema.

Dalis mokyklų atsakingai skelbia **informaciją** ir praneša apie savo veiklos rezultatus. Ne vien apie pavienius renginius, šventes, koncertus, varžybas. Šitai svarbu, bet svarbiau tai, dėl ko mokykla sukurta. Sutikite, mokyklos turi būti atviros visuomenei, ypač tėvams, patiems mokiniams. Jei baiminatės atvirai atskleisti trūkumus, manytina, kad bendruomenė dar nesubrendusi. Tokiu atveju bent jau verta visiems atskleisti, ką patobulinsite mokykloje per metus, kas bus geriau vaikui, pasirinkusiam jūsų mokyklą. Svarbiausia nuolat gebėti tėvams pasakyti, kuo gyvena jų vaikas mokykloje, kokią pažangą per mėnesį, metus mokinys padarė. Informacija apie mokinių daromą pažangą mokykloje taip pat labai svarbi politikams ir kitoms visuomenės grupėms. Taigi savivaldybės turi aktyviau paraginti mokyklas skelbti ir nuolat atnaujinti informaciją ne tik apie vykdomus renginius (tai visuomet smagu), bet ir apie švietimo esmę – savo mokinių pažangą. Atkreipiu savivaldybių dėmesį, kad Valstybinėje švietimo strategijoje numatėme, kad 2022 m. bus 100 proc. mokyklų, skelbiančių apie savo pažangą (2014 m. buvo 30,1 proc.). Prašau savivaldybių ir mokyklų apgalvoti, kaip mes tai įvykdysime.

Dar vienas opus, nuolat diskutuojamas klausimas – **egzaminai, pasiekimų patikrinimas**. Deja, dauguma dabartinių egzaminų vis dar labiau orientuoti į akademinių žinių tikrinimą ir nesudaro galimybių įvertinti bendrųjų asmens kompetencijų, neatitinka mokymosi visą gyvenimą principo. Kartu tai daug streso mokiniams ir mokytojams kelianti sistema, nes birželio karštligėje patirta nesėkmė gali sužlugdyti ilgai puoselėtus mokinio lūkesčius dėl ateities studijų ar profesijos. Noriu pabrėžti: mokinio gabumų, gyvenimo pilnatvės neįmanoma pamatuoti vienu egzaminu. Kodėl iki šiol egzaminų sistemos principai prasilenkia su realiu mokyklos gyvenimu? Ar taip mus veikia pernelyg ekonomizuota ir paviršutiniškai suvokta gyvenimo tikrovė? Ar stokojame gerų idėjų, kaip skaidriai ir teisingai įvertinti mokinių pažangą, pasiekimus ir įteikti atitinkamus pažymėjimus, atestatus? Pasaulyje nėra surasto teisingo mokinių atžvilgiu pasiekimų vertinimo, per vieną kartą patikrinančio visų 12 mokslo metų darbą, todėl ir mums jau laikas ieškoti kitų būdų.

Šiuo metu funkcionuojanti brandos egzaminų sistema buvo pradėta kurti paskutinio XX a. dešimtmečio viduryje. Pagrindiniai uždaviniai, kelti tuometinei egzaminų reformai, buvo: išvengti dvigubo abiturientų egzaminavimo baigiant vidurinę mokyklą ir stojant į Lietuvos aukštąsias mokyklas, taip pat korupcinio pobūdžio problemų stojant į aukštąsias mokyklas. Tuometinei egzaminų reformai kelti tikslai jau pasiekti. Buvo pritarta tokiai brandos egzaminų sistemai, kad brandos egzaminas būtų ir stojamasis egzaminas. Egzaminais pašalintas ar kiek įmanoma sumažintas neskaidrumas, korupcija, bet neišvengta rūšiavimo, rikiavimo. Mokytojai gerai žino, yra daugkartiniai liudininkai, kad labai sėkmingai realizuoti save visuomenėje gali ir tie asmenys, kurie nepasižymi aukštais akademiniiais gebėjimais (pavyzdžiui, visa tauta džiaugiasi puikių kinestetinių (judėjimo) gebėjimų žmonėmis (Arvydu Saboniu, Rūta Meilutyte), muzikinių gebėjimų (Violeta Urmana), meninio intelekto (Romualdu Granausku). Ar jų talentai būtų galėję išsiskleisti, jei jie būtų buvę „guldomi į Prokrusto lovą“ (primygtinai verčiami atitikti visus bendrus sistemos reikalavimus)?

Akivaizdu, kad reikalingi **pokyčiai bendrosioms ir socialinėms kompetencijoms vertinti**. Vienas pirmųjų žingsnių bendrosioms kompetencijoms vertinti – vykdomi technologijų ir menų brandos egzaminai. Taip pat jau yra parengtas ir išbandytas naujo tipo vertinimo įrankis – brandos darbas, kurio programą ką tik patvirtinau. Brandos darbą numatoma įvesti nuo 2017–2018 mokslo metų. Jis orientuotas į bendrųjų ir dalykinių kompetencijų vertinimą ir prilyginamas mokykliniam brandos egzaminui. Laukia dar vienas svarbus uždavinys – diskusija su aukštosiomis mokyklomis dėl brandos darbo įvertinimo panaudojimo atrenkant abiturientus studijoms. Šiuo metu joms

patikimesni atrankai atrodo dabartiniai egzaminai. Todėl per ateinančius metus dar turime daug darbo rengiantis diegti brandos darbą.

Svarbus žingsnis žengtas vertinant užsienio kalbų gebėjimus – nuo 2016 metų egzaminu bus tikrinami visų keturių tipų gebėjimai (klausymo, skaitymo, rašymo ir kalbėjimo). Egzaminas yra papildytas kalbėjimo dalimi, atsisakius atskiros įskaitos.

Taigi, ką ketiname dar daryti? Vidurinio ugdymo programoje bendrosioms kompetencijoms vertinti numatoma diegti **brandos darbą** (jame turėtų atsispindėti kūrybingumas, kritinis mąstymas, gebėjimas taikyti problemų sprendimo strategijas, gebėjimas įsivertinti, veiksminga komunikacija), plėtojami **diagnostiniai testai, el. aplankas**, adaptuojami (iš jau sukurtų ir naudojamų, tarptautiniu mastu pasiteisinusių) arba kuriami nauji vertinimo įrankiai. Visuomenė pribrendo naujai egzaminų sistemai, lankstesnei, teikiančiai daugiau laisvės mokytojui profesionaliai ir kūrybingai įgyvendinti ugdymo turinį, o vertinimą tolygiai subalansuoti per visą ugdymosi laiką, orientuojantis į mokinių amžiaus tarpsnius. Numatome šias idėjas įgyvendinti per artimiausius trejus metus. Vis daugiau reikšmės įgaus kaupiamasis kriterinis vertinimas. Jis tikslesnis, išsamiau atskleidžiantis mokinio pažangą ir pasiekimus. Baigiant pagrindinio ugdymo programą greta matematikos ir lietuvių kalbos patikrinimų dar siūloma įvesti ir pa(si)renkamųjų (pavyzdžiui, gamtos mokslų, socialinio, meninio ugdymo, užsienio kalbų ir informacinių technologijų) dalykų pasiekimų patikrinimus. Standartizuotus testus numatoma labiau orientuoti į aukštesniųjų mąstymo gebėjimų ir kasdieniame gyvenime mokiniui reikalingų gebėjimų (pavyzdžiui, darnaus vystymosi, sveikatos ir gyvenimo įgūdžių, kultūrinio sąmoningumo) vertinimą. Taip mokytojai galės gauti grįžtamosios informacijos, kaip jiems sekasi įgyvendinti integruojamąją ugdymo turinio dalį, turės daug naujų įdomių užduočių, kurias vėliau galės panaudoti per pamokas. Koreguojant kriterinio vertinimo aprašus šį rudenį itin daug dėmesio bus skiriama išplėstinio kurso tikslinimui iliustruojant pavyzdžiais, numatoma atnaujinti **mokymo vertinti valstybinių brandos egzaminų kandidatų darbus elektroninę aplinką**. Prie jos galės jungtis visi mokytojai, norintys pasitobulinti vertinimo kompetenciją. Pertvarkyti mokinių pasiekimų vertinimą į kaupiamąjį ir mokinio pasiekimų savikontrolę, t. y. mokinio įsivertinimą – didžiulis uždavinys Nacionaliniam egzaminų centrui.

Ministerija konsultuosis su specialistais, švietimo srities ekspertais, visuomene, socialiniais partneriais, kaip objektyviau įvertinti besimokančiųjų kompetencijas ir mokyklų darbą. Norime pasitarti ir prašome pateikti savo argumentų dėl pagrindinio ugdymo pasiekimų tikrinimo kaitos, brandos darbo įvedimo, egzaminų perspektyvos (pavyzdžiui, kiek dalykų būtina rinktis vienam mokiniui – vieną, du ar daugiau; kada tikrinti pagrindinio ugdymo pasiekimus – po 8 ar II gimnazijos klasės, ar viduryje mokslo metų, ar baigiantis kursui; kokį svorį turės kaupiamasis vertinimas; ar patikrinamuosius dalykus renkasi pats mokinys, ar parenka mokykla, ar ministerija; nuo kada vykdyti, gal nuo 2017 m.?; kokią reikšmę turės standartizuoti diagnostiniai testai; kokią švietimo finansinių kaštų dalį išmintinga skirti šiai pertvarkai). Į šiuos ir panašius klausimus norėtume gauti argumentuotus įvairių suinteresuotųjų grupių atsakymus.

Turiu dar kartą pabrėžti: šiandien ugdymo procesas ir mokinių rezultatai matuojami gana aukšto lygio vertinimo įrankiais, tačiau silpnoji mūsų grandis – **vertinimo informacijos panaudojimas mokykloje mokinių mokymui tobulinti**. Vertinimas – labai svarbus, tačiau jei į jo išvadą nekreipiame dėmesio, jis neduoda reikiamos naudos. Numatoma integruoti mokyklų išorinį vertinimą, standartizuotus mokinių pasiekimų vertinimus ir mokyklų pažangos konkursų rezultatus į bendrą paramos sistemą, kad visi švietimo dalyviai pajustų duomenimis grįstos vadybos prasmę.

Savivaldybių prašome daug dėmesio skirti **formuojamojo vertinimo**, kaip kasdienės praktikos klasėje, plėtrai. Glaudžiai bendradarbiaudami tarpusavyje pedagogų kvalifikacijos institucijos (švietimo centrai, tęstinių studijų institutai) ir nemaža švietimo projektų parengtų konsultantų turi parengti ir įgyvendinti tinkamas kvalifikacijos tobulinimo programas. Rekomenduoju nuosekliai informuoti tėvus. Be to, ir aukštosios mokyklos turi išleisti tokius

pedagogus, kurių nereiktų iš karto permokyti. Universitetai turi iš esmės atnaujinti dalykų metodikos kursus, skirti reikiamai dėmesio mokinio ir instituciniam vertinimui ir įsivertinimui.

Neformaliojo vaikų ugdymo plėtra

Esu pasiryžusi padaryti pertvarkų neformaliojo ugdymo srityje. Turime plėsti **neformaliojo vaikų švietimo suvokimą**, susitelkti ne tik į muziką, dailę, sportą, šokį, tačiau ir į mokslinę, techninę kūrybą, robotiką, gamtamokslinius tyrimus, kraštotylinę ir kitokią vaikams patinkančią intelektualinę veiklą. Įprastai dėmesys kreipiamas į vaikų užimtumą per vasaros atostogas, tačiau mes, švietimo darbuotojai, esame atsakingi ne tiek už užimtumą, kiek už edukaciją, ir ne tik vasarą, bet ir per kitas mokinių atostogas. Jos yra tinkamas metas aplankyti muziejus, mokslo institutus, bibliotekas, archyvus, universitetus. Galima organizuoti jaunųjų mokslininkų tyrėjų vasaros ar žiemos mokyklas, derinant su pažintine ir tiriamąja veikla Lietuvos mokslo centruose. Vėl norėčiau kreiptis į universitetus: būsimieji pedagogai turėtų būti parengti šiuolaikiniam formaliajam ir neformaliajam ugdymui; turėtų gebėti vadovauti mokinių mokslinei techninei kūrybai; taip pat dirbti su vaikais pagal socialines programas, savanoriauti. Neformalusis vaikų švietimas turi tapti lygiavertis formaliajam, jų **abiejų dermė duotų geresnių rezultatų**. Ir toliau kviečiu diskutuoti dėl neformaliojo ugdymo finansavimo (pavyzdžiui, dėl vaikų stovyklų finansavimo, savivaldybių įsipareigojimų). Švietimo ir mokslo institucijų registre (ŠMIR) kol kas neregistruota nė viena stovykla. Kokios ir kokios kokybės paslaugos yra teikiamos? Ar iš tiesų švietimas turi dalintis savo ribotais ištekliais su neregistruotais švietimo teikėjais?

Po septynerių metų pertraukos Švietimo ir mokslo ministerija vėl pradėjo vykdyti Vaikų ir jaunimo **socializacijos projektų** konkursą, kuriuo siekiama plėtoti socializacijos galimybes, sudarančias sąlygas saviraiškai, bendravimui ir įsitraukimui į prasmingą veiklą. Tam skirta 100 tūkst. eurų.

Šiais mokslo metais pradėdame visuotinai įgyvendinti keturių (Anykščių r., Klaipėdos r., Panevėžio m. ir r.) savivaldybių išbandytą ir pasiteisinusią **neformaliojo švietimo krepšelio metodiką**. Skirstant lėšas neformaliajam vaikų ugdymui vadovaujamosi visuotinio principu, t. y. teisę jas gauti turi kiekvienas vaikas, besimokantis pagal pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas. Parengtos rekomendacijos savivaldybėms dėl neformaliojo vaikų švietimo mokyklų veiklos kokybės vertinimo. Patvirtinau Neformaliojo vaikų švietimo lėšų skyrimo ir naudojimo 2015 metų tvarkos aprašą, kuriuo vadovaudamosi savivaldybės turi pasirengti neformaliojo vaikų švietimo lėšų skyrimo ir naudojimo tvarkas ir panaudoti visas joms valstybės skirtas neformaliojo vaikų švietimo lėšas taip, kad neformaliajame švietime dalyvaujančių vaikų padaugėtų ne mažiau kaip 20 proc., tačiau nebūtų mažinamos savivaldybių lėšos. Kad pasiektume numatytą rodiklį, turime organizuoti vaikų vežiojimą į neformaliojo švietimo įstaigas ir iš jų. Tam turėtų praversti geltonieji autobusai.

Pirmą kartą per 25-erius Nepriklausomybės metus Lietuvoje skiriama lėšų neformaliojo vaikų švietimo mokykloms atnaujinti, edukacinėms erdvėms regionuose sutvarkyti, **edukacinėms programoms vykdyti vasaros ir kitų mokinių atostogų metu**, savivaldai, sveikai gyvensenai, sportiniam ugdymui, kūrybinei, pilietinei ir kitoms veikloms skatinti.

Nuo šių mokslo metų daugiau dėmesio skiriama mokyti vaikus **plaukti**: 2015 m. Švietimo ir mokslo ministerija skyrė 28 tūkst. eurų, o 2016 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybė papildomai numatė skirti 145 tūkst. eurų vaikų mokymo plaukti priemonėms įgyvendinti, todėl šiais mokslo metais gerokai daugiau pradinių klasių mokinių galės mokytis plaukti.

2016 metų liepos 4–9 d. Vilniuje vyks 8-oji Lietuvos mokinių dainų šventė „Tu mums viena“. Dainų šventė yra išskirtinis Lietuvos kultūros reiškinys, kuriam ruošiamasi kelerius metus. Tai daugiausia dalyvių pritraukiantis šalies renginys, kuriam prireiks mūsų visų tinkamo pasirengimo, energijos ir susitelkimo. Vengdami praėjusios Dainų šventės klaidų, sieksime tarpinstitucinio (policijos, sveikatos priežiūros, savivaldybių) bendradarbiavimo. Numatome jį

įtvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu. Norėtuši, kad būtų rasti geriausi sudėtingų klausimų sprendimo variantai. Būčiau dėkinga, jei jūs, savivaldybių švietimo padalinių vadovai, skirtumėte dėmesio šiam renginiui ir pasirūpintumėte vaikų saugumu ir sveikata.

Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros sistemos tobulinimas

Visi žinote nemalonus informacijos apie vaikų globos namus, vaikų socializacijos centrus, delinkventinio elgesio (linkusius nusikalsti) mokinius, apie įstaigose ir už jų ribų besisukiojančius neaiškius asmenis. Turime pripažinti, kad dabartiniai **vaikų socializacijos centrai** (buvusios vaikų „kolonijos“), nepaisant įdėtų ministerijos pastangų, netapo pažangiomis, moderniomis ugdymo ir kompleksinės pagalbos vaikui įstaigomis. Siekiant sukurti tinkamas sąlygas elgesio sunkumų turinčių vaikų resocializacijai ir integracijai į bendruomenę, šiuo metu dirbama su Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo pataisomis, kurias priėmus turėtų sumažėti vidutinės priežiūros skyrimo vaikams atvejų, kartu ir vaikų socializacijos centrų ir juose esančių vaikų skaičius. Pataisomis siekiama įteisinti, kad vaiko sunkumai būtų sprendžiami namuose, jo gyvenamojoje aplinkoje, mokykloje, globos namuose neatidėliotinai, iškart.

Vaikai neturi patekti į vaikų socializacijos centrus tik už mokyklos nelankymą ar panašius „nusikaltimus“, kaip pasitaiko dabar. Todėl bus steigiami naujo tipo vaikų socializacijos centrai, kurių ugdymo filosofija, aplinka, vykdoma veikla ir darbuotojų kompetencijos padės vaikui socializuotis. Numatoma, kad tai bus maži (ne daugiau nei 20 vaikų) centrai, kuriuose dirbs stipri kvalifikuotų įvairių sričių specialistų komanda, teikianti individualią pagalbą kiekvienam vaikui. Keičiant jo elgesį, bus sudaromos sąlygos dalyvauti bendrojo ugdymo ar profesinio mokymo programose, patrauklioje neformaliojo švietimo veikloje. Numatoma įteisinti vaikų socializacijos centrų specializaciją (pavyzdžiui, pagal amžių, lytį, sveikatos būklę), siūloma daugiau vaiko minimalios priežiūros priemonių (pavyzdžiui, taikinamasis tarpininkavimas, gydymas nuo priklausomybių, dalyvavimas bendruomenei naudingoje veikloje ir kt.), pagalbos priemonių tėvams (pavyzdžiui, psichologo konsultacijos, dalyvavimas psichoterapijos, tėvystės įgūdžių ir kt. programose).

Šalyje garsiai nuskambėjo Švėkšnos atvejis. Šiuo metu parengtas „Diemedžio“ (buvusio Švėkšnos specialiojo ugdymo centro) ugdymo centro pertvarkos planas. Jame nuo šių metų rugsėjo 1 d. bus ugdoma ne daugiau kaip 30 vaikų. Pagal „Diemedžio“ pertvarkos planą šis ugdymo centras po metų turi būti uždarytas. Kiti vaikai nuo šiol bus ugdomi mokyklose pagal gyvenamąją vietą. Šiems vaikams, jų mokytojams, tėvams (globėjams) bus teikiama tikslinė pedagoginių psichologinių tarnybų pagalba. Dar numatoma įsteigti naujo tipo centrą vaikams, turintiems emocijų ir elgesio sutrikimų.

Siūloma, kad kiekvienoje savivaldybėje šias priemones įgyvendintų, pagalbą tėvams teiktų **tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatorius**, kuris konsoliduotų visus savivaldybės administracijos padalinius ir institucijas sprendžiant konkrečių vaikų gerovės užtikrinimo klausimą. Tikiuosi, kad koordinatorius atliks ne popierinį darbą, o imsis į vaiką tiesiogiai orientuoto realaus ugdymo, – tada jo naudą pajus vaikai ir šeimos.

Preveninės veiklos mokyklose stiprinimas

Preveninę veiklą traktuočiau šiek tiek plačiau nei išankstinį netinkamos veiklos, elgesio užkirtimą. Pirmiausia mokyklose prevenicinė veikla turi būti skirta tinkamiems įgūdžiams ir vertybėms formuoti. Mums turi būti svarbi **mokinio sveikata** plačiąja prasme – turime dėmesį sutelkti į **dvasinę, psichinę, fizinę, kultūrinę ir socialinę mokinio gerovę**. Kreipdami dėmesį tik į akademinius, kognityvinius dalykus, susiauriname mokinių pasiekimų sampratą, išleidžiame iš akių vaiko gyvenimo kokybės klausimus. Kūno kultūros, biologijos, menų pamokas, neformaliojo švietimo veiklas, savivaldą vertinčiau kaip ypač palankias sveikatai puoselėti. Kviesčiau visas

mokyklas tapti sveikata stiprinančiomis ir prisidėti prie tokių mokyklų tinklo. Viliuosi, kad mokyklos nuoširdžiai puoselės mokinio sveikatą, sukurs tam palankią socialinę aplinką, kurioje nebūtų toleruojamos patyčios, bet būtų sudaromos sąlygos aktyviai fizinei veiklai, t. y. sveikai gyvensenai.

Turime pripažinti, kad **smurtas ir patyčios** dar dažnas reiškinys mūsų visuomenėje. Ne išimtis yra ir mokyklos. Ne vienoje mokykloje yra netinkamas psichologinis emocinis fonas, trukdantis vaikams ugdytis, gerai jaustis mokykloje. Tai viena iš svarbių priežasčių, lemiančių žemus mokinių pasiekimus. Kodėl taip yra? Juk vykdome daugybę patyčioms mažinti skirtų programų ir projektų. Tarptautinio mokyklinio amžiaus vaikų gyvensenos ir sveikatos tyrimo (angl. Health Behaviour in School-aged Children, HBSC) duomenimis, 2014 m. Lietuvoje patyčias patyrė 27,7 proc. mergaičių ir 31,2 proc. berniukų. Su patyčiomis mokykloje nesusiduria tik vos kas trečias mokinytis. Nors patyčių Lietuvos mokyklose nuo 1994 iki 2014 m. sumažėjo, tačiau, palyginti su kitomis Europos šalimis, mūsų šalyje jų kol kas daugiausia. Pastaruoju metu mokiniai pradeda skūstis ir patyčiomis virtualiojoje erdvėje. Iš savo praktikos gerai žinau, kad mokyklos gali sumažinti tyčiojimosi laipsnį, atpažindamos menkiausią patyčių pasireiškimą ir jį stabdydamos.

Galbūt sunku **alkoholio, tabako ir narkotikų vartojimo prevencijos priemonės** taikyti miestuose, kur daug žmonių, tėvai, kaimynai darbe, ar kaime, kur socialinė terpė nėra palanki, bet pastangas reikia dėti. Būkime budrūs, pasitelkime atitinkamas institucijas ir spręskime problemas, neduokime pagrindo įtarti, kad narkotikai mokiniams platinami mokykloje ar greta jos. Padėkim apsaugoti vaikus. Iš tiesų pedagogui tai nelengvas darbas. Jam padėti kuriama palankesnė infrastruktūra: dabar galima rinktis iš 9 akredituotų prevencijos programų. 2016 m. mokykloms pasiūlysiu įgyvendinti dar dvi naujas prevencijos programas: seksualinės prievartos prieš vaikus ir seksualinio vaikų išnaudojimo prevencijos programą „Saugok ir gerbk mane“ ir konfliktų prevencijos programą „Taiki mokykla“. Noriu paskatinti mokyklas aktyviau įsitraukti į šių programų įgyvendinimą.

Gera vadyba – pokyčių garantas

Galiu teigti, kad švietimo sistemoje, mokyklose yra demokratija, galbūt ji kartais prastai valdoma (pavyzdžiui, sakoma: „Vaikui reikia leisti viską“. Ne! Tada jau ne demokratija, gal anarchija ar pan.). Žymus nūdienos mąstytojas Zygmuntas Baumanas sakė: „Jei kas nori nukreipti bičių spiečių pageidaujama kryptimi, verčiau teprižiūri gėles pievoje, užuot muštravę bites vieną po kitos.“ Mums reikia orios laikysenos ir profesionalios vadybos, grįstos duomenimis, informacija. Turime puoselėti **demokratinės vadybos, pasidalintosios lyderystės** principus, telkti žmones kokybę laiduojantiems darbams, juos palaikyti ir motyvuoti. Laukia nemaža svarbių darbų.

Viena iš būtinų sąlygų įgyvendinti demokratinį mokyklos valdymą yra **mokinių ir tėvų savivaldos** plėtra mokykloje. Džiaugiamės, kad turime daug mokinių, tėvų, kurie yra aktyvūs ir motyvuoti savivaldos nariai. Tačiau bendraudama su mokiniais išgirstu nusiskundimų, kad jie pasigenda savivaldybių specialistų, atsakingų už mokinių savivaldą, dėmesio ir pagalbos. Mokinių savivalda jaunam žmogui yra viena pagrindinių priemonių įvairiapusiškai tobulėti ir dėti pagrindus sėkmingai karjerai. Tėvų savivalda padėtų geriau suprasti, ko reikia jų vaikams. Todėl kviečiu atsakingus už savivaldą specialistus su mokiniais ir tėvais bendrauti ne formaliai, bet iš širdies, padėti jiems įgyvendinti sumanymus, išspręsti kylančias problemas, dalintis turima informacija, patirtimi.

Noriu su jumis pasitarti ir dėl **savivaldybės administracijų švietimo padalinių vaidmens, savivaldybės lygmens švietimo politikos**. Galbūt reikėtų uždaresnio pasikalbėjimo apie tai. Kviečiu su manimi organizuoti įvairių formų pasitarimus. Jūs žinote, už valstybinės švietimo politikos įgyvendinimą savivaldybės teritorijoje, ilgalaikių švietimo plėtros tikslų ir priemonių

jiems pasiekti nustatymą atsakingi savivaldybių politikai. Kaip jau minėjau, svarbiausias visų švietimo sistemos politikų, iš jų ir savivaldybių politikų, uždavinys – gerinti švietimo kokybę, mokinių pasiekimus. O savivaldybių švietimo padalinių pareiga – stebėti, analizuoti, vertinti švietimo būklę mokyklose, savivaldybėje, teikti duomenimis grįstą informaciją, siūlyti politikams, mokykloms švietimo tobulinimo kryptis. Tačiau realios, patikimos būklės analizės nebus, jei tai bus daroma tik kabinetuose, kaip šiuo metu yra kai kuriose savivaldybėse. Švietimo skyrių specialistai nepakankamai išmano mokyklų gyvenimą, per mažai skiria dėmesio, kad mokyklų veikla būtų orientuota į pamokos kokybę, mokinių pasiekimų gerinimą.

Vienas iš savivaldybėms skaudžių klausimų – **mokyklų tinklas**. Jau šį rudenį turime susitarti dėl tolesnio jo kūrimo gairių ir imti rengti naujus bendruosius tinklo pertvarkos planus. Atėjo laikas numatant pokyčius mokyklų tinkle remtis informacija apie mokinių pažangą ir pasiekimus, mokyklų pridedamąją vertę. Siūlytume nesiorientuoti į „išgyvenimo“ politiką, kai vienoms mokykloms skirtos mokymo lėšos yra perduodamos kitoms, nebeišsilaikančioms mokykloms, o klasės komplektuojamos nepaisant Vyriausybės nutarimu nustatyto mokinių skaičiaus. Tokia politika skurdina mokyklas, riboja ugdymo plano įgyvendinimo galimybes, kartu yra tiesioginė priežastis mokyklų teikiamos ugdymo kokybės skirtumams didėti. Žinoma, rengiant bendruosius pertvarkos planus dėmesį reikia skirti konsultacijoms su gyventojais ar jų grupėmis, kad būtų apgintas viešasis interesas. Sprendimai turi būti gerai apgalvoti.

Beje, džiaugiuosi, kad šiemet patenkinsime Vilniaus rajono gyventojų poreikį ugdyti vaikus švietimo įstaigose valstybine kalba. Numatome atidaryti Riešės gimnazijos Avižienių ikimokyklinio ugdymo skyrių (3 ikimokyklinio ugdymo grupės 45-iesiems vaikams nuo 3 iki 5 metų), Buivydiškių pagrindinės mokyklos Melkio ikimokyklinio ugdymo skyrių (1 ikimokyklinio ugdymo grupė, 16 vaikų). Beveik visose regioninėse mokyklose veiks priešmokyklinio ugdymo grupės (papildomai bus įsteigtos 2 grupės Juodšilių „Šilo“ ir Riešės gimnazijose).

Regionų mokyklos, dalyvaudamos Europos Sąjungos struktūrinių fondų **projektuose**, jau yra gavusios ir padariusios nemaža naudingų dalykų (pavyzdžiui, atnaujintos patalpos, pastatyti pastatai, įsigyta įranga ir įrengimai, nupirktos ar sukurtos mokymo priemonės, literatūra). Dabar, pasibaigus projektams, svarbu, kad tuo būtų veiksmingai naudojamosi siekiant švietimo kokybės ir prieinamumo. Reikėtų skatinti švietimo įstaigų bendradarbiavimą ir partnerystę siekiant, kad sukurtais produktais galėtų naudotis daugiau tikslinių vartotojų grupių.

Šiais mokslo metais savivaldybės taip pat bus kviečiamos naudotis Europos Sąjungos struktūrinių fondų investicijomis **didinant mokyklų tinklo efektyvumą, ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo prieinamumą, gerinant neformaliojo švietimo infrastruktūrą**. Tačiau nuo šių metų naudojantis ES investicijomis daugėja biurokratinių ir finansinių reikalavimų: daugiau laiko truks finansavimo sąlygų aprašų derinimas (vyks ne tik su Regionų plėtros tarybomis, bet ir su socialiniais partneriais) ir regionų projektų sąrašų sudarymas (numatytas optimalios alternatyvos įvertinimas); savivaldybių biudžetų lėšos sudarys nuo 7,5 iki 15 proc. bendros projektų sumos (priemonėms „Mokyklų tinklo efektyvumo didinimas“ ir „Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo prieinamumo didinimas“ įgyvendinti reikės padengti apie 7,5 proc. jų sumos, priemonei „Neformaliojo švietimo infrastruktūros tobulinimas“ – apie 15 proc.).

Taigi naudodamiesi 2014–2020 metų **Europos Sąjungos fondų investicijomis** 2016 metais pradėsime įgyvendinti tris regionines priemones: „Mokyklų tinklo efektyvumo didinimas“ (10 regionų (apskričių) skiriama 34 464 782,21 Eur; lėšų suma apskaičiuota pagal savivaldybės dydį, mokinių skaičiaus mažėjimą, interaktyviųjų lentų, mokinių skaičių); „Neformaliojo švietimo infrastruktūros tobulinimas“ (10 regionų skiriama 15 929 101,02 Eur, lėšų suma apskaičiuota pagal lankančių neformaliojo švietimo mokyklas vaikų dalį, santykinį lankančiųjų rodiklį, mokinio krepšelio lėšas neformaliajam švietimui, tenkančias vienam mokiniui, mokinių skaičių, tenkantį vienai neformaliojo švietimo mokyklai, santykinį mokinių skaičiaus rodiklį); „Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo prieinamumo didinimas“ (10 regionų (apskričių) skiriama 20 273 401,30 Eur, lėšų suma apskaičiuota pagal 1–6 metų vaikų institucinio ugdymo apimtį, 6 metų vaikų

priešmokyklinio ugdymo įstaigose dalį lyginant su visais vaikais, 1–6 metų vaikų ugdymo augimą, 1–6 metų gyventojų skaičių). Priemonės lėšos bus paskirstomos visoms apskritims, o į apskritį įeinančios savivaldybės lėšas pasidalins tarpusavyje atrinkdamos projektus. Numatoma vykdyti daug aktualių ir kokybę didinančių, mokinių pasiekimus gerinančių projektų. Juose kviečiu dalyvauti savivaldybes ir paraginti mokyklas, ypač pasyviašias ar nedrąsiašias.

Dar vienas iš darbų – **pasirengimas Lietuvos narystei Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijoje (EBPO)**. Narystė EBPO – Lietuvos Respublikos Vyriausybės prioritetas. Pirmiausia švietimo sistema privalo ištraukti į EBPO švietimo tyrimus (pavyzdžiui, Lietuva dalyvauja Tarptautiniame penkiolikmečių tyrime PISA, Tarptautiniame mokymo ir mokymosi tyrime TALIS (angl. *Teaching and Learning International Survey*), Tarptautiniame suaugusiųjų kompetencijų tyrime PIAAC (angl. *Programme for the International Assessment of Adult Competencies*), kurie teikia galimybę kokybiškai įvertinti mokinių pasiekimus, nuostatas, mokytojų praktiką tarptautiniame kontekste, kartu išryškina stipriąsias ir tobulintinas sistemos sritis. Veiksmingai naudojantis gautais tyrimų duomenimis galima profesionaliai ir sėkmingai tobulinti ugdymo procesą, mokyklų vadovų kultūrą, pedagogų rengimą, kvalifikaciją, prasmingai investuoti į mokyklų įrangą, mokymo priemones, kryptingai disponuoti intelektualiniais, finansiniais, materialiniais ištekliais ir pan. Taip kuriame informacija grįstą vadybos kultūrą, ne tik tinkamai planuojame, bet ir strategiškai valdome, o tai svarbiausia, tai atitinka mūsų strategines kryptis, nubrėžtas Valstybinėje švietimo 2013–2022 metų strategijoje.

Pedagogų kvalifikacijos perspektyva

Visada sakiau ir sakysiu: būtina mokytojui sudaryti palankias kūrybiškai ir iniciatyviai reikšties darbo **sąlygas**. Tai nereiškia, kad turime būti pernelyg atsipalaidavę ir nesiekti aukštesnės ugdymo kokybės – reiklumas ir atsakomybė už rezultatus išlieka.

Pedagogo profesija niekas kitas, kaip Švietimo ir mokslo ministerija ir savivaldybių administracijų švietimo padaliniai, nepasirūpins. Švietimo politikai ir profesionalai privalo formuluoti **valstybės užsakymą mokytojams rengti**. Taip pat ne mažiau svarbi pedagogų karjeros galimybių plėtra ir pedagogų vaidmenų ir atsakomybės paskirstymas įvairiais karjeros etapais. Ir dar – svarbu sukurti veiksmingesnę pagalbos mokytojui sistemą (pavyzdžiui, nuolatinė pagalba profesinės karjeros pradžioje, padedant parengtiems mokytojams vadovams). Kartais mokytojas patiria neįveikiamą sunkumą. Su jais susitvarkyti mokytojui visų pirma privalo padėti mokyklų vadovai, talkon turi ateiti švietimo centrai, pedagoginės, psichologinės tarnybos, savivaldybių švietimo padaliniai, mokslo ir kitos institucijos.

Susirūpinimą kelia pedagogų **darbo, bendro krūvio ir kvalifikacijos atitikties** klausimas. Lietuvos edukologijos universiteto (2014) atlikto mokytojų poreikio tyrimo duomenimis, matematikos, gamtos mokslų, technologijų ir informacinių technologijų mokytojų perteklius prognozuojamas iki 2017 metų. Lietuvos darbo biržos duomenimis, 2014 metais gana daug šių dalykų mokytojų ieškojo darbo mokyklose: matematikos – 67, technologijų – 74, biologijos – 46, geografijos – 44, informacinių ir komunikacinių technologijų – 15), tačiau nuo 2018 metų šių sričių mokytojų ims trūkti. Dalis vadovų ir mokytojų yra pensinio amžiaus, o dalis jaunesnio amžiaus mokytojų dirba keliuose mokyklose minimaliu krūviu. Kai kuriuose regionuose pedagogų pertekliaus ar trūkumo klausimai yra ganėtinai opūs. Atsižvelgdami į sparčiai kintančią padėtį konkrečiuose regionuose, demografinės prognozes, turime atidžiai stebėti realų pedagogų poreikį rinkoje ir ieškoti pedagogų pertekliaus ar trūkumo problemų sprendimo būdų.

Kitas svarbus klausimas – **pedagogų rengimas, kvalifikacijos tobulinimas**. Apie tai užsimenu nuolat. Pagvildensiu tik kelis neaptartus aspektus. Manychiau, dėl netinkamos kvalifikacijos, galbūt ir pačių pedagogų neįsitraukimo užleistas integruojamųjų programų

įgyvendinimas (pavyzdžiui, Mokymosi mokyti, Komunikavimo, Darna vystymosi, Sveikatos ir gyvenimo įgūdžių, Kultūrinio sąmoningumo, prevencinių programų). Jos turi būti įgyvendinamos atsižvelgiant į vietos problemas ir iniciatyvas, jų sąsajas su šalies, Europos Sąjungos, pasaulio raidos tendencijomis.

Lengva nurodyti, kad reikia įgyvendinti **integruojamąsias programas**, bet man ne kartą teko girdėti mokytojų nepasitenkinimą dėl jų gausos ir neaiškumo, kaip tai daryti. Privalome pateikti kuo aiškesnius metodinius patarimus, kaip integruoti į ugdymo turinį rekomenduojamas ir privalomas integruoti programas. Šį klausimą mokytojams turi padėti išspręsti Ugdymo plėtotės centro specialistai, pateikdami aiškų atsakymą. Nuošalėje neturi likti ir savivaldybių metodinės tarybos, švietimo centrai, universitetai, institutai.

Šiomis dienomis vyksta daug **renginių**, skirtų supažindinti pedagogus su švietimo naujovėmis, vertinga praktine patirtimi, ieškoti sprendimų, kaip pagerinti mokinių mokymąsi, teikiant pagalbą mokytojams, ir sudaryti prielaidas mokytojų praktinei veiklai profesionalėti ir naujovėms diegti (pavyzdžiui, tam skirtas metodinių dienų ciklas „Mokinių mokymosi gerinimas: ką galime padaryti?“ savivaldybių metodinių būrelių pirmininkams, švietimo skyrių, švietimo centrų ir švietimo pagalbos tarnybų specialistams. Numatoma, kad metodinėse dienose dalyvaus 600–700 švietimo specialistų iš visų Lietuvos savivaldybių. Tikiuosi veiksmingesnio savivaldybės ir mokyklų bendradarbiavimo, gerinant mokinių pasiekimus ir suteikiant tinkamą pagalbą mokytojams). Visą rudenį vyks aktualūs, į naujoves orientuoti renginiai pedagogams (pavyzdžiui, seminarai mokytojams, dėstantiems lietuvių kalbą 1–2 klasėse mokyklose tautinių mažumų kalba; seminarai pradinių klasių mokytojams apie lietuvių kalbos ugdymo programos pasikeitimus ir skaitymo gebėjimų ugdymą; nuotoliniai mokymai MOODLE aplinkoje lietuvių kalbos mokytojams; „Mokytojo TV“ virtualiojoje erdvėje bus ir toliau pateikiama vertingos informacijos: padaugės vaizdo pamokų, mokomųjų filmų, paskaitų, kūrybinių serijų, vaizdo įrašų su lietuviškais subtitrais). Rekomenduoju labiau naudotis ugdymo turinio **informacine sistema** „Ugdymo sodas“, skirta mokytojams, mokiniams, tėvams. Joje galima kurti ugdymo planus, užduotis mokiniams, dalintis vertinga patirtimi su kolegomis. Kaip ir kasmet, lapkričio 6–7 d. vyks **paroda „MOKYKLA 2015“** švietimo bendruomenei, kurios tikslas – supažindinti pedagogus su inovatyviomis mokymo priemonėmis, švietimo naujovėmis, skatinti švietimo bendruomenės ir kitų sektorių dialogą. Edukologai teigia: ugdymo kokybė susijusi su mokytojų profesionalumu, koks mokytojas, jo pasirengimas, tokia ir pamokos, ugdymo proceso kokybė. Mokytojams mokyti ir mokinius mokyti galima naudojantis IQES biblioteka (pavyzdžiui, per lietuvių k., istorijos ir matematikos pamokas stebėti mokinių mokymosi pažangą, naudotis standartizuotais testais; išsiaiškinti mokytojų mokymosi įtaką mokinių mokymosi pažangai ir t. t.).

Retas kuris iš mūsų mėgstame būti vertinami, tačiau to neišvengsi. **Atestuoju ir vertinu** pedagogus ir, žinoma, mokyklų vadovus reikia atsižvelgti į mokyklos darbo kokybę ir mokinių pažangą ir pasiekimus. Pedagogas labai sunkus, kartais net alinantis, tačiau būtinas jo darbo, pamokos, kitų ugdymo proceso dalių įsivertinimas ir vertinimas. Pedagogas turi prisiimti atsakomybę už kiekvieno mokinio pažangą ir rezultatus.

Neatsitiktinai ši metinė švietimo konferencija vyksta Lietuvos edukologijos universitete, pagrindinėje pedagogų rengimo kalvėje. Prašome jūsų ir kitų universitetų, rengiančių pedagogus ir prisidedančių prie edukologijos, pedagoginės psichologijos, švietimo vadybos, švietimo filosofijos ir sociologijos plėtotės, pateikti solidžių **mokslinių išvadų su pagrįstomis rekomendacijomis**, šiuolaikinių dalykų didaktikų ir, be abejonės, tinkamai **parengti būsimuosius mokytojus**, gebančius dirbti ne vien frontaliuoju būdu, bet ir individualizuotai, personalizuotai, pagal kiekvieno vaiko mokymosi galias ir poreikius, veiksmingai organizuoti ugdymo procesą, mokinio pažangos ir rezultatų vertinimą, grįžtamąjį ryšį.

Formaliojo ir neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtra

Lietuva turi puikias galimybes plėtoti tolesnį **suaugusiųjų mokymąsi** – Lietuvoje beveik visi suaugusieji yra įgiję aukštesnį nei vidurinį išsilavinimą (neįgiję tik 6,6 proc., ES šalių vidurkis – 24,8 proc.). Silpnoji Lietuvos švietimo sistemos grandis yra neformalusis suaugusiųjų švietimas. 2014 m. tik 5 proc. (21 vieta Europos Sąjungoje) suaugusiųjų dalyvavo švietime. Didysis mūsų rūpestis – įtraukti daugiau suaugusiųjų, ypač iš socialiai pažeidžiamų grupių, į mokymosi visą gyvenimą programas. Švietimo žmonės yra linkę mokytis ir mokosi nemažai, tačiau kitos darbuotojų grupės, tikėtina, laukia patrauklesnių mokymosi formų ir jiems reikalingo turinio ar palankesnių sąlygų, galbūt per silpnas švietimo sistemos ir darbdavių bendradarbiavimas. Priimtas **Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymas**, jo įgyvendinimas turėtų gerokai pagerinti suaugusiųjų švietimo būklę. Parengėme ir šiuo metu deriname poįstatyminius dokumentus. 2015 metais ministerija paskelbė suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi projektų konkursą, jam skirta 290 tūkst. eurų. Darbą iš esmės turėtų pagerinti būsimasis **suaugusiųjų švietimo veiklos koordinatorius**, kurio pareigybės jau numatoma. Jis bus atsakingas už švietimo centrų, trečiojo amžiaus universitetų plėtrą, jų veiklos kokybės užtikrinimą.

Noriu atkreipti dėmesį ne tik į neformalųjį, bet ir į **formalųjį suaugusiųjų švietimą**. Pagal 18–24 m. jaunuolių, įgijusių bendrąjį vidurinį išsilavinimą, dalį Lietuva užima neblogą vietą Europos Sąjungoje. Vis dėlto mūsų šalies kaime net 8,8 proc. jaunuolių neturi vidurinio išsilavinimo ir nesimoko (mieste – 4,2 proc.). Tie, kurie paauglystėje pasiklysta savo paieškose, vėliau gal ir norėtų įgyti išsilavinimą, bet jau „šaukštai po pietų“, nes trūksta suaugusiųjų formaliojo ugdymo mokyklų, klasių. O juk galima taikyti ir nuotolinį mokymą, ir mokymąsi eksternu – būtina **formų įvairovė** ir paieška. Ieškokime galimybių savivaldybėje, padėkime kiekvienam.

Savivaldybės turi labiau skatinti suaugusiuosius mokytis ir organizuoti jų švietimą (pavyzdžiui, gera suaugusiųjų švietimo pradžia būtų mokinių tėvų švietimas).

Profesinio mokymo plėtra

Dalis savivaldybių yra aktyvios profesinio mokymo plėtros dalyvės. Profesinis mokymas vis dar nėra visuomenės vertinamas taip gerai, kaip, sakykim, Skandinavijoje, neretai jis kritikuojamas darbdavių. Suprantame, kad būtina plėtoti modernią profesinio mokymo sistemą, atitinkančią besimokančio asmens, visuomenės ir valstybės poreikius ir užtikrinančią profesinio mokymo įstaigų absolventų profesinės veiklos galimybes. Į **sektorinių praktinio mokymo centrų kūrimą** investuotos didelės lėšos. Padaryta gerų darbų. Visuomenės požiūris po truputį darosi palankesnis. Tai rodo didesnis (net penkiais šimtais) priimtųjų į profesinio mokymo programas skaičius.

Yra ir tam tikro netolygumo siekiant išsilavinimo: kelinti metai dalis baigusių universitetus jaunuolių stoja į profesinio mokymo įstaigas. Tai verčia susimąstyti. Ar viską padarė bendrojo ugdymo mokykla, kad vaikas išvengtų klaidžiojimo, ir ar ne per brangiai kainuoja valstybei jaunų žmonių mokymasis pirmiausia aukštojoje mokykloje, paskui profesinio mokymo įstaigoje.

Daugiau dėmesio turi būti skiriama **profesinio mokymo prieinamumui**, mokymo organizavimo lankstumui, ypač įmonių nekvalifikuotiems darbuotojams mokytis, kvalifikacijai tobulinti, pameistrystei diegti. Kai profesinis mokymas vykdomas darbo vietoje, praktiniame mokyje aktyviai dalyvauja darbdaviai, įsidarbina net 98 proc. absolventų.

Noriu atkreipti savivaldybių dėmesį: kad išvengtume jaunų žmonių klaidų renkantis profesiją, būtina sudaryti sąlygas visiems mokiniams gauti **ugdymo karjerai, profesinio informavimo ir konsultavimo** paslaugas. Siekiant ugdyti mokinių karjeros kompetencijas, užtikrinti profesinio orientavimo paslaugų prieinamumą, įstatymo lygmeniu (parengtas ir įregistruotas Seime Švietimo įstatymo 2 ir 18 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas) numatoma apibrėžti karjeros specialisto funkcijas.

Studijų pokyčiai

Lietuvos jaunuoliai dažniau nei Vakarų šalių siekia karjeros per universitetines studijas. Norėtųsi, kad mokyklos ir savivaldybės labiau orientuotų mokinius rinktis ne tik universitetus, bet ir profesinio mokymo įstaigas. Nepaisant visokių raginimų, kol kas mokinius, jų tėvus ir pedagogus labiau jaudina stojimo į aukštąsias mokyklas galimybės. Pranešu, kad jau parengtas 2017 metų geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujų **eilės sudarymo tvarkos aprašas**, kuris padės orientuotis mokiniams, kokių rezultatų baigdami mokyklą jie turėtų siekti.

Turiu pasakyti, kad man kelia nerimą aukštųjų mokyklų požiūris į bendrojo ugdymo mokyklas, nepasitikėjimas jomis, jų darbo rezultatais. Gal per mažai šie švietimo sektoriai bendradarbiauja ir iš to kyla nepasitikėjimas vienu kitais, o tokios padėties įkaitais tampa abiturientai.

Kad tėvai, mokiniai geriau orientuotųsi profesijų pasaulyje, sukurtas **Specialistų kvalifikacijų žemėlapis**. Į jį turėtų atkreipti dėmesį mokyklos, vykdydamos profesinį orientavimą. Žemėlapyje analizuojama įvairių krypčių grupių absolventų padėtis darbo rinkoje lyginant su vidutiniu Lietuvos atlyginimu ir užimtumo lygiu; nagrinėjamas absolventų pasiskirstymas tarp viešojo ir privataus sektorių, jų atlyginimo ir įsidarbinimo skirtumai; absolventų migracija tarp regionų; darbo patirties, įgytos studijų metu, įtaka absolventų įsidarbinimui ir atlyginimui ir kt. Tai vertinga informacija mokiniui, jo tėvams, pedagogams, savivaldybės politikams ir administratoriams.

Aktualus yra **Mokslo ir studijų įstatymo pakeitimo įstatymo projektas**, kuriame numatomos tokios naujovės: atsisakoma tikslinio studijų finansavimo, nes numatomas tikslesnis ir racionalesnis studentų priėmimo planavimo mechanizmas, turintis užtikrinti valstybei reikiama specialistų skaičių; didinami studentų priėmimo reikalavimai – į valstybinių ir privačių aukštųjų mokyklų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietas gali pretenduoti asmenys, atitinkantys švietimo ir mokslo ministro patvirtintus minimalius rodiklius; įtvirtinamas lankstesnis perėjimas iš kolegijų į universitetus – profesinio bakalauro laipsnį įgijusių asmenų priėmimo į magistrantūrą sąlygas nustatys universitetai; numatoma galimybė taikyti lanksčią studijų trukmę ir kt.

Dar šiemet Lietuvos universitetų rektorių konferencijoje ir Lietuvos kolegijų direktorių konferencijoje bus svarstomas **programų rentabilumo** klausimas, t. y. koks turėtų būti studentų ir dėstytojų skaičiaus santykis, kokie studijų kaštai yra realūs. Manau, Švietimo ir mokslo ministerija turėtų tvirtinti minimalų kiekvienos studijų krypties studentų skaičių – dabar tokio nėra. Taip pat aukštosios mokyklos turėtų būti įpareigos bent prieš pusę metų iki studentų priėmimo paskelbti konkursinio balo skaičiavimo formules ir minimalius konkursinius balus valstybės finansuojamoms ir nefinansuojamoms studijų vietoms, visų įstojusiųjų konkursinius balus skelbti Studentų registre. Rudenį šiuos klausimus aptarsime ir su akademinė bendruomene, ir su politikais. Studijų kokybės klausimas bus svarstomas kartu su Mokslo ir studijų įstatymu Seimo rudens sesijoje. Šių metų priėmimo skaičiai dar kartą parodė, kad negalime aukštojo mokslo palikti savieigai. Valstybė privalo ginti savo interesą turėti kokybišką specialistų rengimą ir mokslą. Pribrendome pokyčiams.

Ugdymo finansavimas kokybei ir mokinių pasiekimams gerinti

Lietuvoje populiari kalbėti apie finansus – visi kalba, kad jų reikia daugiau. Be abejo, norint įgyvendinti reikšmingus sumanymus švietimui reikia daugiau lėšų. Bet ne tik jų. Būtina visais **ištekliais (finansiniais, materialiniais, intelektualiais) disponuoti atsakingai**. Visi turime siekti veiklos veiksmingumo, dirbti produktyviai ir rezultatyviai. Švietimui, apskritai viešajam sektoriui, ne visiškai tinka verslo taisyklės, tačiau tam tikri dalykai mums svarbūs. Švietimo sistema sunaudoja daug valstybės ir savivaldybių, t. y. mokesčių mokėtojų, pinigų, yra vienas iš didžiausių valstybėje darbdavių, todėl turime ypač atsakingai disponuoti savo ištekliais. Valstybinė švietimo

2013–2022 metų strategija įpareigoja valstybės politikus **švietimui skirti ne mažiau kaip 6 proc. BVP**. Šiuo metu skiriami 4,6 proc. Lietuvos Respublikos Seimui siūlome formuoti biudžetą palaipsniui didinant švietimo ir mokslo finansavimą atsižvelgiant į bendrojo vidaus produkto augimą. 2017 m. švietimo ir mokslo išlaidos turėtų sudaryti 5,8 proc. BVP, o 2022 m. – 6 proc.

Papildomų lėšų poreikis didžiulis: 2016 m. – 361 mln. Eur; 2017 m. – 418 mln. Eur; 2018 m. – 224 mln. Eur; 2019 m. – 203 mln. Eur; 2020 m. – 223 mln. Eur; 2021 m. – 240 mln. Eur; 2022 m. – 252 mln. Eur. Vis dėlto pinigų reikia ne „įsisavinti“, kaip dabar dažnai sakoma, o panaudoti taip, kad jie duotų kuo didesnę pridėtinę vertę kuo didesniai skaičiui švietimo dalyvių.

Paanalizuokime **finansavimo ir kokybės dermės** aspektu keletą detalių. Pavyzdžiui, visuomenė nepatenkinta, kad uždaromos mokyklos. Iš tiesų nesame dėl to laimingi ir mes, švietimo politikai ir administratoriai. Tai opus ir sunkus klausimas. Vis dėlto akivaizdu – mokinių skaičius smarkiai mažėja jau apie 15 metų. Savaime suprantama, kad mažoms mokykloms išsilaikyti nepakanka mokinio krepšelio lėšų. Be to, Lietuvos mokyklos finansuojamos išskirtinai nevienodai (pavyzdžiui, mokinio krepšelio lėšų dalis vienam mokiniui vadovėliams ir mokymo priemonėms savivaldybėse skiriasi daugiau nei 10 kartų – nuo 15 iki 171 eurų). Siekiant užtikrinti aukštesnę ugdymo kokybę, socialinį teisingumą ugdytis kiekvienam mokiniui nepriklausomai nuo gyvenamosios vietovės, mokyklos tipo ir dydžio, parengta ir nuo 2016 m. sausio 1 d. ne mažiau kaip penkiose savivaldybėse bus išbandoma eksperimentinė „**klasės krepšelio**“ **metodika**. Eksperimentui reikės papildomai apie 4,6 mln. eurų. Numatoma nuo 2017 m. sausio 1 d. klasės krepšelį įvesti visose savivaldybėse. Tam papildomai reikės apie 14 mln. eurų.

Kitas svarbus klausimas – **vadovų pamokos**. Jau žinote, kad nuo 2015 m. rugsėjo 1 d. vadovams panaikintos kontaktinės valandos. Dėl to 4 mėnesiams papildomai reikės 1,5 mln. Eur, 2016 m. – dar 7 mln. Eur. To nereikėtų suprasti kaip mechaninio sprendimo – daugybę metų kalbame apie ugdymo kokybės vadybą, pedagogo darbo vertinimą, ugdymo proceso tikslų kėlimą ir pan., bet vadovams vis pritrūkdavo laiko tokiems darbams, užgoždavo ūkio reikalai. Be abejo, reikėtų toliau optimizuoti bendrojo ugdymo mokyklų administravimo struktūrą, kurti ją labiau atliepiančią šiuolaikinius vadybos reikalavimus. Klasės krepšelyje numatyta atskirti valdymo lėšas nuo lėšų, skirtų švietimo pagalbai mokiniui finansuoti.

Yra manančiųjų, kad šalies mastu turėtų būti sprendžiamas klausimas dėl **lėšų kompensavimo** toms savivaldybėms, kurių švietimo įstaigose ugdomi kitų savivaldybių teritorijose gyvenantys vaikai (tai susiję su gyventojų pajamų mokesčiais). Noriu išgirsti jūsų pasiūlymų.

Post scriptum

Baigdama noriu pabrėžti: kad ir ką darytume švietimo sistemoje, visa to tikslas turi būti aukštesnio lygio švietimo kokybė, geresnis mokinių mokymasis, palankesnis mikroklimatas, geresnė mokinio savijauta per pamoką, mokykloje apskritai. Kartais išgirstame itin skaudžių kaltinimų, apsižodžiavimų, klįjuojamos etiketės: užsitęsęs sovietizmas galvose, vergo mentalitetas, nemąstantis patriotizmas ir pan. Dėl to kaltinama ir švietimo sistema. Darosi apmaudu, juk tiek daug per reformos metus padaryta, pasiekta. Be abejo, kai kas nepavyko, nepasisekė, vėluoja. Suprantama, visų mūsų lūkesčiai dideli. Į juos turime reaguoti. **Švietimo pažanga yra ir civilizacijos pažanga**. Nenuneigsime, turime būti kūrybingi, ieškoti naujo turinio, naujų darbo formų, atitikti pasaulio raidos tendencijas, būti lyderiai. Kaip sakė pagrindinė ir iki šių dienų svarbi Lietuvos švietimo pertvarkų pradininkė, reformos filosofė prof. Meilė Lukšienė, „**švietimas savo paskirtį geriausiai atlieka tada, kai jo raida lenkia bendrąją visuomenės raidą**“. Verta susitelkti ir pasistengti, kad mūsų darbo rezultatai džiugintų mūsų piliečius, galėtume didžiulius savimi Europos bendrijoje. Mes ugdome laisvų, pilietiškų, tolerantiškų, pasitikinčių savimi vaikų kartą. Mes ugdome Nepriklausomybės vaikus, ateities Lietuvos kūrėjus. Ir privalome jiems suteikti kokybiškiausią švietimą, kokį tik galime.

